

55. OBLJETNICA
PRVOG RATNOG ZLOČINA NAD
HRVATIMA POČINJENOG U DONJIM
MOSTIMA
10. travnja 1941 . godine

SPOMEN NA PRVE HRVATSKE
ŽRTVE SRBOOČETNIČKOG ZLOČINA
POČINJENOG U DONJIM MOSTIMR PRVIH
DANA DRUGOG SVJETSKOG RATA

(10. travnja 1941 . godine)

Odmah nakon početka Drugog svjetskog rata na našim prostorima (6. travnja 1941. godine) silno neraspoloženje Hrvatskog naroda koje se 22 godine taložilo u monarhističkoj Srbo - jugoslaviji, naročito je došlo do izražaja u gradu Bjelovaru i Bjelovarsko-bilogorskoj županiji. (Bjelovarsko-bilogorska županija prostire se u sjevero-zapadnom dijelu Hrvatske, u njoj živi 144 tisuće stanovnika od čega je prema posljednjem popisu preko 80% Hrvata). U noći 7. i 8. travnja u Velikom Grdevcu (25 kilometara istočno od Bjelovara) pobunio se 108. pričuvni puk. sastavljen uglavnom od Hrvata iz bjelovarskog kraja uz punu podršku mještana i Hrvatske seljačke zaštite. 8. travnja 108 puk kreće u Bjelovar gdje je uz pomoć hrvatskog građanstva skršio otpor jugoslavenske vojske i žandarmerije. Četiri hrvatska vojnika su poginula. Istog dana u Bjelovaru i okolici Hrvati su uspostavili samostalnu hrvatsku vlast i svečano proglasili Nezavisnu Državu Hrvatsku. To se zbilo u trenutku dok još njemačke postrojbe nisu prešle Dravu i dok njemačko vrhovništvo još nije ni pomišljalo na samostalnu Hrvatsku državu. Glas o pobuni 108. puka širio se redovima jugoslavenske vojske i hrvatski su je vojnici počeli u velikom broju napuštati. To kod Srba izaziva mržnju i bijes. Već 9. travnja srbočetnici su u Bjelovaru i bližoj okolici pojedinačno ubili osam Hrvata, civila. Na prostoru od Varaždina do Suhopolja jugoslavenska vojska se raspada. 9. travnja kod Peteranca Nijemci su razbili Drugi konjički puk "Car Dušan Silni" iz Virovitice. Razbijeni jugočetnici u bijegu prema Bilogori zaustavili su se istog dana u selu Donjim Mostima gdje su zanoćili. U Bilogori, 20 kilometara sjeverno od grada Bjelovara smjestila su se sela Donji, Srednji i Gornji Mosti u području općine Kapela. Donji Mosti, sjedište župe nalaze se na glavnoj cesti Bjelovar- Kapela - Novigrad Podravski. Župna crkva Sv. Benedikta sagrađena je

u središtu sela 1883. godine. Mosti su mirna bilogorska sela oduvijek nastanjena Hrvatima - katolicima. Osnovna škola je sagrađena na još 1820. godine i znatno je utjecala na stupanj pismenosti i način života stanovnika. Teror srbojugoslavije još je više razvio nacionalnu svijest tih triju sela. Ona je naročito došla do izražaja nakon proglašenja NDH u Bjelovaru 8. travnja 1941. godine. Tih dana u selima se nalazilo vrlo malo mladih muškaraca jer su većinom bili mobilizirani.

Prije podne 10. travnja pronio se glas da konjički puk napušta selo. Među nekim mještanima, pomišlja se naročito pod utjecajem događanja u Bjelovaru, a i da pomognu bjelovarčanima, odnosno, doslovno "da pomognu Hrvatskoj državi u Bjelovaru" na mogućnost razoružavanja srbočetnika. Budući da uglavnom nisu imali nikakvo oružje oni su to razoružavanje pokušali ostvariti uvjeravanjem vojnika, jer da je rat završen i da im je najbolje da svaki ode svojoj kući, odnosno većinom u Srbiju. Dok su neki seljani uvjerali vojnike, Josip Kovačić popeo se na crkveni toranj i zapucao iz puške nastojeći među vojskom izazvati nedoumicu i paniku. To mu je i uspjelo jer je došlo do sveopće pucnjave, a kad su četnici uvidjeli da im ne prijete nikakva ozbiljna opasnost jedan od viših njihovih zapovjednika naredio je da se krene za seljacima koji su se razbjegli, te da ih se (mimo zakona) pohvata i ubije. Pronalazili su ih po tragovima u snijegu (bio je dubok snijeg tog proljeća). Josipa Kovačića su uhvatili u crkvi i izveli pred crkvu i tu ga ustrijelili. Zatim idući tragom u snijegu došli su u kuću Stjepana Ružmana u blizini crkve, gdje su zatekli Boltu Pavlovića i Ludviga Rupića. Obojica su bili skriveni na tavanu. Pavlovića su odmah ubili, a Rupić je skočio sa tavana i slomio nogu. U obližnjoj, Ružmanovoj štali pronašli su Stjepana Hercega pod jaslama, izvukli ga i izveli u dvorište i zajedno s Ludvigom Rupićem strijeljali. Nakon toga su vlasnika kuće Stjepana Ružmana pretukli, tako da je nakon nekog vremena od posljedica tog prebijanja umro. Josip Bugarin, Bolto Sedak i Stjepan Šifkorin nisu se uspjeli skloniti pa su ubijeni na seoskom putu. Na isti način stradao je i Ivan Blažeković. On se, napustivši jugo-vojsku, vraćao iz Velikog Grđevca u Moste. Uhvaćen je na putu u selu Zrinska. Tu su ga četnici zaklali. Nekim čudom Ivan Rupić iz Srednjih Mosti tada star 28 godina preživio je teško ranjavanje. Izrešetan je iz strojnice: Nakon toga četnici kreću prema Kapeli i Bjelovaru. U selu Poljančani četnički simpatizeri upozorili su ih da su zaboravili Valenta Rupića jednog od čelnika Hrvatske seljačke zaštite. Skupina četnika - konjanika vraća se u Donje Moste pronalazi kuću Valenta Rupića u kojoj su uz domaćina bili njegov sin Franjo Rupić sedamnaest-godišnjak, njegov zet Davorin Martin Blažeković i njegov kum Andrija Pevec. Tu trojicu tjerali su pješice cestom pokrivenoj snijegom u smjeru Kapele s tim da su Andriju Peveca izuli i bosonogog svezali konju za rep i tjerali među konjaničkim odredom, tako da je stalno padao među konje, dok su Valent Rupić, susjed Blaž Pintarić i još neki seljani koje su digli iz kuća morali ići na čelu kolone kao taoci, jer su nakon izvršenog pokolja četnici postali nesigurni i plašljivi. Nakon četiri kilometra tjeranja zavezan za konjski rep Andrija Pevec je smalaskao i pao. Tada su ga ubili misleći da su ubili Valenta Rupića prokazanog vođu Hrvatske seljačke zaštite. Pred grobljem u selu Kapela ubili su sedamnaestogodišnjeg Franju Rupića i Davorina Martina Blažekovića, tako da je Valent Rupiću u neposrednoj blizini doživio smrt sina i zeta. Tog istog dana četnici su kod Kapele naišli na Josipa Rožmarića iz Koprivnice i ubili ga.

Nakon takvog protuzakonja i krvavog divljanja nad hrvatskim seljacima zločinački 2. Konjički puk "Car Dušan Silni" produžio je jašući cestom od Kapele prema Bjelovaru. Nijemci su tog dana došli u Bjelovar i sa svojim tenkovima dočekali četničke konjanike u predgrađima na Križevačkoj cesti i Hrgovljanima i razbili ih tako da su uz velike gubitke bili prisiljeni na predaju. Tada je bio zarobljen i konjički major Nikola Hrgović iz Bjelovara po narodnosti Srbin, sin gostioničara Hrgovića na Vojnoviću. Pretpostavljalo se, da je on naredio umorstva, te je predan hrvatskom sudu u Bjelovaru na postupak. No kako ga ni jedan od pozvanih svjedoka iz Donjih Mosti nije prepoznao kao takvog, pa prema tome ni teretio bijaše

oslobođen. U srpnju 1941. godine iseljen je u Srbiju gdje je poslije rata umro u Beogradu. Eto tako su postupili Hrvati, odnosno hrvatske sudbene vlasti.

Četnički teror i pokolj u Mostimaumjesto zastrašivanja hrvatskih seljaka postigao je suprotan učinak, tako da je idućih dana većina tih seljaka krenula u hrvatsku vojsku braniti hrvatsku državu. U tijeku rata i poraća (uz ovih 11 mučenika) u hrvatskoj vojsci poginulo je 71 mještana iz Mosta (od 1150 stanovnika) te 7 u partizanima. Radi svojeg rodoljubnog djelovanja u ožujku 1945. godine ubijen je i njihov župnik Viktor Miler.

Svi znamo da je hrvatska povijest sistematski prešućivana i krivotvorena s namjerom lažnog prikazivanja Hrvata pred svijetom i prikriivanja srpskih zločina nad Hrvatima kroz više od sedam desetljeća. Zločini počinjeni nad nedužnim seljacima sela Mosti prvi su zločini srbočetnika počinjeni u Drugom svjetskom ratu na području Hrvatske, odnosno prvi ratni zločini uopće počinjeni nad civilnim stanovništvom u Drugom svjetskom ratu u Hrvatskoj. Doduše treba napomenuti, da su gotovo istovremeno u Bjelovaru i bližoj okolini na različitim mjestima srbočetnici ubili osam Hrvata. Sve to obilježava početak surovog obračuna na našim prostorima u Drugom svjetskom ratu. Radi takve situacije Predstojništvo gradskog redarstva u Bjelovaru 30. travnja 1941 . godine šalje Ministarstvu vanjskih poslova Nezavisne Države Hrvatske Iskaz o Hrvatima koje su ubili srbočetnici i srpski vojnici u vremenu od 6. do 30. travnja 1941. godine na području grada i Kotarskog poglavarstva Bjelovara.

Evo njegovog pretiska:

ISKAZ

poginulih Hrvata u vremenu od 6. do 30. travnja 1941. godine na području grada Bjelovara i Kotarskog poglavarstva u Bjelovaru

1. Matijašić Đuro iz Bjelovara, ubijen 9/4. 1941. u Hrgovljanima po srpskim oficirima.
2. Bačani Milan iz Bjelovara, ubijen 9/4. 1941. u Hrgovljanima po srpskim oficirima.
3. Haniš Ivan iz Bjelovara, ubijen 9/4. 1941. u Bjelovaru iz automobila srpskih žandara.
4. Nepoznati vojnik Hrvat, ubijen 9/4. 1941. u Bjelovaru u automobilu srpskih žandara.
5. Cvijetković Ilija iz Bjelovara, ubijen 9/4. 1941. u Bjelovaru od srpskih vojnika.
6. Sedlar Blaž iz Bjelovara, ubijen 9/4. 1941. u Bjelovaru od srpskih vojnika.
7. Mandić Stjepan iz Velikog Korenova, ubijen 9/4. 1941. u Narti od četnika.
8. Novak Milan iz Klokočevca, ubijen 9/4. 1941. u Klokočevcu od srpske vojske.
9. Rožmarić Josip iz Koprivnice, ubijen 9/4. 1941. u Kapeli od srpske vojske.
10. Šifkorić Stjepan iz Gornjih Mosti, ubijen 10/4. 1941. u Kapeli od srpske vojske.
- 11 . Blažeković Davorin iz Gornjih Mosti, ubijen 10/4. 1941. u Kapeli od srpske vojske.
12. PevecAndro iz Gornjih Mosti, ubijen 10/4. 1941. u Kapeli od srpske vojske.
13. Sedak Bolto iz Gornjih Sredica, ubijen 10/4. 1941. u Kapeli od srpske vojske.
14. Rupiće Franjo iz Poljančana, ubijen 10/4. 1941. u Kapeli od srpske vojske.
15. Bugarin Josip iz Donjih Mosti, ubijen 10/4. 1941. u Donjim Mostima od srpske vojske.
16. Pavlović Bolto iz Srednjih Mosti, ubijen 10/4. 1941. u Donjim Mostima od srpske vojske.
17. Rupiće Ludvig iz Srednjih Mosti, ubijen 10,4. 1941. u Donjim Mostima od srpske vojske.
18. Herceg Stjepan iz Srednjih Mosti, ubijen 10/4. 1941. u Srednjim Mostima od srpske vojske.
19. Kovačić Josip iz Poljančana, ubijen 10/4. 1941. u Donjim Mostima od srpske vojske.
20. Bakoni Milan iz Hagnja, ubijen 10/4. 1941. u Hagnju od srpske vojske.
21. Nepoznati vojnik Hrvat, ubijen 9/4. 1941. u Hagnju od srpske vojske.
22. Juranić Mato iz Kapele, ubijen 12/4. 1941. u Hrgovljanima od srpske vojske:
23. Svedrec Josip iz Remeta, ubijen 13/4. 1941. u Bjelovaru od srpske vojske.

24. Rogović Pavao iz Šandrovca, ubijen 13/4. 1941. u Bjelovaru od srpske vojske.
25. Radiček Mirko iz Križevaca, ubijen 14/4. 1941. u Bjelovaru od srpske vojske.
26. Raptavi Đuro iz Velikih Sredica, ubijen 28/4. 1941. u Bjelovaru od četnika.
27. Mičetić Đuro iz Tuka, ubijen 28/4. 1941. u Gudovcu od četnika.
28. Francetić Tomo iz Podgoraca, teško ranjen 29/4. 1941. u Visovima od četnika.

Predstojništvo gradskog redarstva
U Bjelovaru, dana 30. travnja 1941.

Predstojnik grad. redarstva:
Petrovčić, v.r.

U iskazu nema Ivana Blažekovića i teško ranjenog Ivana Rupića, te Stjepana Ružmana, ovo je dokument kojim se treba služiti Hrvatska država u razobličavanju srbočetničke propagande o "genocidnosti" Hrvata u Europi i pred cijelim Svijetom. Zbog toga grad Bjelovar i Bjelovarsko – bilogorska županija ne smije dopustiti da se ovi događaji zaborave.

Prikaz samih krvavih događaja u D. Mostima i cesti do Kapele nastao je temeljem kazivanja bračnog para Pevec (Vilim i Ljubica) starijih mještana sela Srednji Mosti predsjedniku ogranka Matice hrvatske u Bjelovaru Zdravku Ivkoviću koji je i pisac ovih redaka.

Ovo je i ujedno skroman doprinos Ogranka Matice hrvatske Bjelovar u utvrđivanju do sada neistražene povijesne istine o hrvatskim žrtvama i junacima iz travnja 1941. godine i uopće, kako bi buduće generacije svoje znanje iz hrvatske povijesti stjecale na utvrđenim povijesnim istinama, pogotovo koje su kao ovaj prvi ratni zločin u D. Mostima bile tabu tema i prešućivane za vrijeme bivše Jugoslavije.

ODBOR BJELOVARSKO - BILOGORSKE ŽUPANIJE ZA
OBILJEŽAVANJE 55. OBLJETNICE PRVOG RATNOG
ZLOČINA NAD HRVATIMA
POČINJENOG
10. TRAVNJA 1941. GODINE

Stvarnost i stvaranje mita o hrvatskim svećenicima u II. svjetskom ratu

**Mr.sc. Ivan Fumić,
dipl. pravnik,
Ministar pravosuđa i uprave u miru
Zagreb, Republika Hrvatska**

Uvod

Godine 2007. katolički svećenik i publicist Ante Baković objavio je u Zagrebu vrlo opsežnu knjigu „Hrvatski martirologij XX. stoljeća“. Knjigu je tiskalo poduzeće Purvis, d.o.o., Zagreb koja s fotografijama svećenika ima 1019 stranica.

Daje životopise 664 biskupa i drugih katoličkih svećenika, bogoslova, sjemeništara, braće laika i časnih sestara u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Vojvodini i Crnoj Gori, i to Hrvata, Mađara i Nijemaca. Tvrdi da su sve komunističke žrtve, uglavnom u II. svjetskom ratu i poslije tog rata. Za znatan broj ne daje dokaze ili su razlozi koje navodi krajnje upitni. Uglavnom se radi o pripadnicima vlasti ili aktivnim suradnicima nacifašističke tvorevine Nezavisne Države Hrvatske (1941-1945.). Međutim, izostavio je spomenuti i jednog katoličkog svećenika koji je bio četnik, pristalica velikosrpske opcije, a radi se o svećeniku Jerku Grškoviću sa otoka Krka. Na str. 967 za smrt crkvenih osoba optužuje samo komuniste.

Nije sporno da je zaista bilo mnogo nevinih žrtava tokom II. svjetskog rata i poraća, ali se to odnosi na sve strukture društva, a ne samo na svećenike. Ipak, želimo ukazati na brojne kontradikcije i neistine koje navodi A. Baković pri iznošenju uzroka smrti niza svećenika.

Knjiga je u 2007. i 2008. god. izazvala vrlo veliku pozornost dijela katoličke javnosti u republikama Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Knjiga zbog svoje veličine djeluje monumentalno. Predstavljena je do sada užoj katoličkoj javnosti u obje spomenute republike, pa i govorima vrlo istaknutih dostojanstvenika Katoličke crkve. Redom su sadržaji govora samo pohvale i izvrsne ocjene. Recenzenti i osobe iz crkvenih redova su, bez ikakve kritičnosti knjigu hvalili kao značajan doprinos utvrđivanju istine.

Djelo je rezultat 17 godina svećenikova rada. Autor tvrdi da je ogromna većina neposrednih žrtava komunista, tj. KPH koja je djelovala u okviru KPJ, i to uglavnom u II. svjetskom ratu i poslije tog rata. No, za velik broj nasilno ili sudskim presudama osuđenih i pogubljenih, ili na druge načine usmrćene ne daje dokaze, a podatke koji autoru ne odgovaraju, negira. Ipak, prema autoru, postupno se razabire da su 524 osobe ubili ili na druge načine skratili život zaista borci NOV, a ostale četnici, Nijemci, Talijani, zapadni antifašistički saveznici, (nacifašistička državna tvorevina) NDH, Kraljevina Jugoslavija, Srbi, Bošnjaci. Za neke je uzrok smrti bolest – tifus, a ima i nepoznatih počinitelja. Prave uzroke zbog kojih je najveći broj svećenika smrtno stradao, ili prešućuje ili negira.

Postavlja se stoga pitanje: 1) je li to zaista „hrvatski martirologij čak cijelog XX. stoljeća ili 2), u II. svjetskom ratu i poraću, ili 3), u kakvom je kontekstu činjenica da se radi uglavnom o pripadnicima vlasti ili vojske ili o aktivnim suradnicima Nezavisne Države Hrvatske. No, NDH je nacistička Njemačka 1941. g., odmah po osvajanju i razdiobi Kraljevine Jugoslavije, formirala u dijelu Hrvatske, Bosne i Hercegovine. Dala ju je u ruke ustašama, u načelu Hrvatima, čiju su osnovnu skupinu, na čelu s poglavnikom dr. Antom Pavelićem tada doveli iz fašističke kraljevine Italije, jer drugi političari, poput dr. Vlatka Mačeka nisu prihvatili biti okupatorske sluge.

S obzirom na do sada listom pohvalne sadržaje ocjena i prikaze sadržaja knjige Ante Bakovića, i to uglavnom iz pera svećenika u Hrvata obje republike (RH i R BiH), ovaj naš članak djeluje disharmonično. Postavljamo pitanje s uporištem upravo na sadržaj edicije: je li sadržaj te zaista monumentalne knjige doista apsolutno hvale vrijedan, kako se to tvrdi u katoličkim, čak i vrlo visokim krugovima? Naime, nema malo stranica gdje se ne donose nikakvi dokazi za eventualne tvrdnje, a ima čak i brojnih kontradikcija. Proizlazi da autoru nije ni poznata konačna verzija svog rukopisa. U javnost do sada nisu stigle recenzije i ocjene znanstvenika i stručnjaka. Stoga će sadržaj ovog našeg članka možda pripomoći da se uoči kako je i među katoličkim svećenicima i drugdje u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, te u Crnoj Gori i Vojvodini bilo zaista brojnih žrtava i to ne samo 664, već dodajem još jednog svećenika kojeg autor najvjerojatnije smišljeno preskače – 665 žrtava. Ali, i jesu li sve to zaista žrtve? Da li je među njima i znatan broj onih koji nisu žrtve? Autor listom tvrdi da su ogromna većina žrtava rezultat komunističkog zločina. Svi su - iz knjige proizlazi – nevini, iako i prema toj knjizi proizlazi da je znatan broj bio u službi

NDH, dakle neposredno u službi stranog nacifašističkog okupatora te da je tako pripomogao ili se složio s počinjenjem niza veoma teških zločina. Jer, ukoliko to nije tako, kako je moguće da apsolutna većina Hrvata nije podržala tu „svoju“ Nezavisnu Državu Hrvatsku, koju pohvalno ocjenjuje autor, već komunističku, antifašističku, antiendehaovsku i antiokupatorsku Narodnooslobodilačku borbu upravo pod vodstvom KP Hrvatske, tj. KP Jugoslavije?

Štoviše; kako to da je u antifašističkoj NOB-i bio aktivan i znatan broj upravo katoličkih svećenika i drugih crkvenih osoba? Tvrdnje autora da se NOP širio, jer su partizani svakog zdravog muškarca od 16 do 50 godina života prisiljavali da ide s njima ili će ga ubiti, pobijaju činjenice da su mnogi, poput književnika Vladimira Nazora, i preko 50 godina starosti dobrovoljno stupali u NOV. Osim toga, ti navodno na silu mobilizirani borci NOV nisu prelazili u vojsku NDH, osim pojedinaca, dok su cijele postrojbe domobrana prelazile u NOV.

Autor Baković, međutim, daje uvid u sudbinu samo katoličkih svećenika i navodnih „žrtava“ koje su u stvari aktivno bile u službi okupatorske tvorevine NDH ili njezini suradnici. Dakako, ne odobravamo niti jednu nasilnu smrt od strane bilo koje vlasti, skupine ili pojedinca. Međutim, autor je u žrtve uključio upravo sve katoličke svećenike i druge, počevši od fra Alojza Palića, starog 35. godina, kojeg su još 1913. god. ubile crnogorske kraljevske vlasti, pa do fra Vjekoslava Čurića, starog 41 godinu, ubijenog 1998. god. u glavnom gradu Ruande (Kigaliju) kao katoličkog misionara.

Autor je i sam svećenik, Drugi svjetski rat je proveo u Goraždu, u Bosni i Hercegovini, gdje su počinjena velika zlodjela četnika nad Hrvatima i Muslimanima. Zbog ekstremno hrvatskoga nacionalističkog djelovanja u Jugoslaviji bio je osuđen na ukupno 10 godina zatvora.

Podaci o čak 664 ubijena svećenika i časnih sestara u II. svjetskom ratu i poraću prema A. Bakoviću dokaz su krajnje netrpeljivosti NOV i Komunističke partije, ali samo prema katolicima i Hrvatima. O ubijenim židovskim vjerskim propovjednicima, kao i većine pravoslavnih od ustaša, Baković nije napisao ni slova, kao da oni nisu vrijedni pažnje jednog katoličkog svećenika. Prema autoru namjera komunista bila je uništiti svećenstvo, a time i Hrvate. Takvo stajalište A. Baković izrazio je opisujući razloge na primjeru pogubljenja župnika Vjekoslava Gržanića iz Ravne Gore, od ruku pripadnika NOV 1943. godine. Naglasio je da je župnik, prateći katolički tisak dobro shvatio što je komunizam. Tako, saznao je što su komunisti radili u Rusiji tokom Oktobarske revolucije 1917-1921., te u građanskom španjolskom ratu 1936-1939. godine. Ti komunisti su, tvrdi autor, poslije Rusije i Španije došli i u Hrvatsku 1941. godine, ali pod imenom „partizani“, i tu su uništavali svećenike katolike i Hrvate. Autor, međutim nije dosljedan u utvrđivanju krivnje i optužbi za više bitnih povijesnih događaja. Tako, jednom za ustanak naroda 1941.g. u Hrvatskoj protiv okupatora i njegove tvorevine NDH krivi komuniste Hrvate, a drugi puta Srbe. Prema autoru, Srbi nisu skrivali mržnju prema NDH, pa za A. Bakovića

nisu krivi ustaše koji su odmah po dovođenju na vlast od strane Berlina i Rima počeli s pokoljem Srba, Židova, Hrvata antifašista, Roma i drugih; krivi su Srbi i komunisti zato što su se latili oružja iz mržnje prema NDH. Tako su Srbi već u kolovozu 1941. god. napali selo Vrtoče i Krnjeušu u Bosni i Hercegovini i tom prigodom ubili župnika Krešimira Barišića i sve mještane, a crkvu i sve zgrade spalili. Prema A. Bakoviću to je zapravo razlog zbog čega su ustaše osnovale logor Jasenovac. Isto tako, začudno je da autor preskače općepoznatu činjenicu da su ustaške vlasti već travnja 1941. donijele niz rasnih zakona na osnovu kojih su ozakonili progone Srba, Židova i Roma. Protiv tih zakona tada nije bilo glasa osude katoličkih crkvenih predstavnika.

Teško je, međutim, vjerovati da A. Baković ne zna da su ustaše prvi koncentracijski logor „Danica“ kod Koprivnice formirali već 20. travnja 1941. godine, dakle znatno prije napada na Vrtoče i Krnjeušu. Isto tako logori Gospić u koje su spadali Jadovno u Lici, te Slana i Metajna na Pagu formirani su 25. lipnja 1941. Ti logori smrti Gospić radili su do 21. kolovoza 1941. godine. U samo tri mjeseca postojanja u njemu je prema do sada poznatim podacima ubijeno čak 40.123 Srba, Židova i Hrvata. Morao je prestati s radom zbog talijanske reokupacije Like.

I prije osnivanja logora smrti ustaše su s pokoljima započeli čak travnja 1941. godine, što nema veze ni s kakvom srpskom akcijom. Tako, odmah po dolasku ustaša na vlast, u selu Gudovac kod Bjelovara ubili su 196 osoba srpske nacionalnosti, u razdoblju života od djece do staraca. Uslijedili su i drugi, još brojčano veći pokolji. U Veljunu je početkom svibnja 1941. pobijeno preko 400 Srba, u čemu je zapaženu ulogu imao svećenik Mikan iz Ogulina. Klanja su nastavljena po Banovini, Kordunu i Lici. To je dovelo do odmazde nad Hrvatima u selima: Krnjeuši, Zrinu, Španovici, Boričevcu i Prekopu. Zbog ubojstva Hrvata iz tih mjesta kažnjeni su svi odgovorni rukovoditelji jedinica. Za ubijene u selu Prekopu strijeljan je komandant bataljona Petar Krnjajić. Slične slučajeve kod ustaša, četnika i ostalih nismo imali.

Dakle, u prvom redu ustaška nacionalistička i rasistička zvjerstva dovela su do otpora kojeg okupator više nije mogao zaustaviti. Nije ga mogao spriječiti ni koncentracijski logor Jasenovac, ni drugih osamdesetak logora na tlu NDH u kojima su živote ljudi gubili na najsvirepije načine.

Komunisti, koje A. Baković proziva za sva zla koja su zadesila Hrvate, kao i Srbe i druge, upravo su svojim djelovanjem spriječili da ne dođe do međusobnog totalnog uništenja Srba i Hrvata zbog osvete.

Dok je sustavna preokupacija poglavnika NDH dr. Ante Pavelića bila usmjerena na totalno uništenje Roma, Srba i Židova, politika četnika je bila slična -uništenje Hrvata i Muslimana. Kako je to funkcioniralo, djelomično smo vidjeli i u ratu na ovim prostorima 1991/95. godine, u doba četničke i velikosrpske agresije na Republiku Hrvatsku.

Pomoć dijela katoličkog svećenstva ustašama u formiranju njihovih organizacija prije II. svjetskog rata

Do II. svjetskog rata pojedini su svećenici u tadašnjoj Hrvatskoj, bez krajeva koje je karadževićevska velikosrpska Kraljevina SHS 1920. i 1924. god. prepustila Kraljevini Italiji, radili na organizacijskom jačanju, kao i na propagandi ustaške politike. Po uspostavi NDH sami su o tome pisali ističući svoje zasluge. Evo samo nekoliko podataka iz tadašnjeg tiska NDH i drugih dokumenata.

U listu „Hrvatski narod«, br. 193 od 26.8.1941. opisano je skrivanje i djelovanje ustaša u samostanu Čuntići prije rata. Istaknuto je da su franjevci po preuzimanju samostana i crkve, aktivno djelovali u duhu ustaškog pokreta, a imali su i znatni utjecaj na pravoslavni živalj. Gvardijan, prečasni opat Herman i brat opat Benko pripadali su ustaškom pokretu kao najaktivniji i najgorljiviji članovi. Oni su širili ustaške ideje po okolnim selima i omogućili hrvatskim ustašama da se u najtežim danima borbe mogu u samostanu trajno sastajati. U listu „Ustaša“, br. 3 od 3.7.1941., na str 4, pod naslovom «Prvi ustaški roj», pak, tiskano je čak hvalisanje o tome da je prva ustaška grupa u Hrvatskoj osnovana u kanoničkoj kuriji na Kaptolu br. 4 još u vrijeme Jugoslavije te da su se tu tajno sastajale istaknute ustaše koje su djelovale i kao organizatori ustaškog pokreta, ali i kao teroristi u «našoj zemlji».

U listu „Hrvatski narod“, br. 13 od 4.6.1941., str.13, u članku pod naslovom „Ustaška borba u Širokom Brijegu“, stoji da je nakon sporazuma Maček-Cvetković 1939.g., u samostan došao mladi i energični franjevac dr. Radoslav Glavaš koji je započeo sustavno voditi ustašku borbu. U prvo vrijeme fra Glavaša je pomagalo nekoliko srednjoškolaca i Ivan Zovko, seljak ustaša iz Lisa. Nove sile za rad došle su 1940. kada su kući došli sveučilištarci. „Nova Hrvatska“ je u svom 128 broju od 1. lipnja 1943., strana 6, donijela članak „Smrt čeličnog Hrvata, začasnog kanonika Ivana Mikana“. Navodila se ugledna djelatnost tog svećenika. Piše da se ni jedna politička djelatnost na Kordunu nije mogla provesti bez njegovog znanja. Tako, čim je došao u Ogulin, nastavio je svoj nacionalno politički rad u ustaškom duhu. Drži sastanke, vijećanja, dogovore, te zapriseže ustaše. S dr. Lovrom Sušićem, ministrom postrojnikom NDH i Juricom Markovićem, velikim županom, pripravlja duhove na uspostavi nezavisnosti Hrvatske. Bezuvjetni je nacionalista, te je Poglavnikovu Hrvatsku dočekao zanosno i ponosno.

Fra dr. Petar Berković, župnik iz Drniša, u molbi Ministarstvu seljačkog gospodarstva NDH, napisanoj 10.11.1941., stoji da je za punih 14 godina njegovog župnikovanja u Drnišu njegov župni stan u pravom smislu bio ustaški stan. To je bilo stjecište ne samo za ustaše iz tog kraja, već i za sve one koji su dolazili organizirati ustaški pokret.

Župnik Vilim Cecelja na službi u Kustošiji kod Zagreba bio je ustaša još prije II. svjetskog rata. Toliko je bio ugledan da su pred njim položili zakletvu

čak i dr. Ante Pavelić i prva ustaška Vlada. U listu „Hrvatski narod“, br. 67 iz 1941. g., str. 6, piše da je bio župnik u Hrastovici kod Petrinje i da je tamo upoznao dr. Mirka Puka, ministra pravosuđa NDH, te druge istaknute ustaše. Poglavniku je poklonio raspelo i 2 svijećnjaka. Naveo je da su svećenici s oduševljenjem dočekali trenutak slobode, tj. uspostavu NDH te da među njima ima dosta zakletih ustaša.

Velečasni Josip Mirković, profesor na Učiteljskoj školi u Osijeku, predložen je 9. 6. 1944.g. za odlikovanje NDH uz obrazloženje da je propovijedima u crkvi i putem predavanja na sastancima znatno pridonio širenju ustaških misli i pobijanju komunizma. Zakleti je ustaša još prije 10. travnja 1941. godine.

„Hrvatski narod“ u br. 72 od 25.4.1941. piše o „Nacionalističko-ustaškom pokretu u Dubrovniku“. U članku se navodi da su mladi župnici, odmah nakon sklapanja sporazuma Cvetković-Maček o banovini Hrvatskoj, otvoreno prijanjali uz hrvatski nacionalistički program i za prekid svih veza sa Srbijom. Za svoj doprinos jačanju ustaškog pokreta još prije 1941. godine iz dokumenta Ureda za odlikovanje NDH pod brojem 12869 vidi se da su bili predloženi: dr. Binički Fran, župnik u Ličkom Osiku za odlikovanje Srebreni spomen znak o uspostavi NDH, za rad oko oslobođenja NDH i hrvatskog naroda u vrijeme prije 20. listopada 1931. g., tj. za ilegalni rad prije 1941. godine; dr. Tomo Severović, kanonik, predložen je za isto odlikovanje i iz istih razloga kao i dr. Binički; Ivan Jakovčić, župnik s boravkom u Beču, predložen je za Srebreni spomen znak o uspostavi NDH,

Vilim Cecelja, župnik, predložen je za Brončani spomen znak o uspostavi NDH, za rad u ustaškom duhu u vrijeme od poslije 20. listopada 1934. g. do 10.4.1942. g. I dalje: Čorić fra Vidak, Glavaš fra Radoslav, Barbarić fra Mladen, Herman P. Častimir te Mikan Ivan, kanonik iz Ogulina, predloženi su također za dobivanje Brončanog spomen znaka o uspostavi NDH.

Učešće dijela katoličkih svećenika u «prekrštavanju» i progonu Srba

U katoličanstvu nema prekrštavanja, jer jednom krštena osoba ostaje krštena za cijeli život. Ipak, treba imati u vidu da su ljudi zaista prelazili iz jedne u drugu vjersku sljedbu.

U pogledu djelatnosti pak, katoličkog svećenstva tokom II. svjetskog rata, na ovome polju, razlikujemo tri bitne situacije. U jednoj pojedinci su doista dobrovoljno prelazili na Katoličku vjeru; u drugoj doista je bilo svećenika koji su željeli pomoći Srbima da se spase od ustaša, tako da ih prevedu na katoličku vjeru uz pristanak tih ljudi; u trećoj najbrojnijoj grupi vršeno je nasilno «prekrštavanje».

Autor ne opisuje kakvim su se sve pritiscima i prijetnjama služili svećenici da bi primorali mnoge Srbe da pređu na katoličanstvo. Navodimo nekoliko slučajeva upravo nasilnog «prekrštavanja». Župnik Anđelko Grgić iz

Borova prekrštavao je Srbe na taj način da je one koji nisu prihvaćali katoličanstvo putem ustaša slao u logor. Fra dr. Petar Berković, koji je bio visoki vojni časnik, čak pukovnik ustaške vojske, pojavljivao se u dvije uloge. Kod «prekrštavanja» vršio je dužnost svećenika, a kod progona Srba djelovao je kao ustaša – vojnik. Župnik Josip Astaloš iz Dalja, izuzetno se istakao u «prekrštavanju» Srba. Radi toga je poslije rata osuđen na smrt. Po A. Bakoviću župnika su ubili Srbi iz Dalja, koji su pune četiri godine u NDH bili četnici da bi 1945. postali partizani, pa su te 1945. poubijali one Hrvate koje nisu uspjeli ubiti za vrijeme NDH. Svećenik Petar Kamilo iz Bijelog Brda kod Osijeka, pravoslavnu crkvu je pretvorio u katoličku, te je iz crkve uzeo ikonostase, ikone i zlatno crkveno posuđe.

Župnik Josip Martinac iz Voćina također je nasilno «pokrštao» Srbe, i to zajedno s još nekim fratrima. Po Bakoviću, župnik je stradao zbog svoje požrtvovnosti. Navodi da je župnik zajedno s delegacijom ustaša iz Voćina išao u Osijek po vojnu pomoć za borbu protiv partizana. Dok je delegacija tražila pomoć, NOV je zauzela Voćin u koji se župnik Martinac sam vratio. No, odmah je uhapšen i predat vojnom sudu. Međutim, autor tvrdi da su ovog župnika zapravo ubili Srbi iz Voćina, koje naziva četnicima. Sudjelovanje Josipa Martinca u pružanju pomoći opkoljenim ustašama za Antu Bakovića je bilo pravedno, što nitko nije smio zamjeriti.

Župnik Đuro Kroflin iz Pocrkavlja radio je na «prekrštavanju» Srba, prijeteći onima koji ne prime katoličanstvo da će biti otpremljeni u logor. Autor navodi da NOV nije ubila ni jednog pravoslavnog svećenika, što po njemu dokazuje da je NOP bio srpski. Zaboravio je međutim, da su pravoslavne svećenike poubijali ili prognali ustaše, tako da ih u NDH uglavnom i nije bilo, osim onih koji su bili u pravoslavnoj crkvenoj zajednici, ali koju su osnovale same ustaše. Naime, i ustaške vlasti su pod pritiskom Nijemaca shvatile da su njihova brutalna ubojstva i progoni, te nasilno iseljavanje Srba glavni razlog srpske pobune i sve češćeg oružanog otpora. Zato su iz nužde s dijelom pravoslavnih svećenika postigli sporazum o osnivanju Hrvatske pravoslavne crkve. Za poglavara te crkve postavljen je ruski emigrant Germogen, svećenik novomoskovske mitropolije. Pa ukoliko su partizani bili samo Srbi, kako proizlazi iz pisanja Ante Bakovića, što su onda radili u tom pokretu Hrvati koji su sve do kraja 1944. g. bili u cijeloj NOV H u većini?

I, dalje, župnik Mate Selak iz Nove Bukovice, također je nasilno «prekrštavao» Srbe. Štoviše, prilikom «prekrštavanja» vrijeđao ih je i nazivao raznim pogrđnim imenima.

Dekan-župnik Julije Birger iz Podravske Slatine, «prekrštavanje» je vršio uz prisutnost ustaškog logornika i tabornika iz Podravske Slatine. Prijetio je Srbima logorom ako ne prihvate katoličku vjeru. Prisutnost ustaša tu je prijetnju učinila realnom.

I fra Srećko Majstorović, gvardijan zagrebačkog franjevačkog samostana na Kaptolu, nasilno je «prekrštavao» Srbe, govoreći: „Bog je na nebu, ustaše na

zemlji, a Jasenovac po srijedi i sada hoćete, nećete prihvatiti katoličanstvo». Župnik Franjo Matica iz Nove Gradiške, isticao se kao vatreni suradnik ustaša. Za prekrštavanje je govorio da je to želja Poglavnika. Jedan od najrevnijih u prekrštavanju Srba zasigurno je bio i fra Sidonije Scholz iz Našica. Koristeći se progonima Srba i sam je sudjelovao u ubojstvu paroha Đorđa Bogića iz Balenice, pravoslavnog svećenika. Srbima je otvoreno prijetio progonom u koliko ne pređu na katoličku vjeru. No, Ante Baković čak tvrdi da su Srbi sami dolazili fra Scholzu i molili ga da pređu na katoličku vjeru, ali za to ne navodi dokaze. No, brojni svjedoci tvrde upravo suprotno.

Osim navedenih, bilo je još niz svećenika koji su vršili prekrštavanje Srba, neki više, a neki manje nasilno.

Katolički svećenici, kao ustaški povjerenici

Neki od svećenika bili su izrazito radikalni kako u pogledu organiziranja ustaških postrojbi, tako u poticanju ubojstava Srba. Tako, župnik Božidar Bralo, 35 godišnjak, iz Sarajeva, odmah po uspostavi NDH postavljen je za zamjenika ustaškog povjerenika u Sarajevu. Nakon napada na SSSR 22. lipnja 1941. godine, naredio je da se pohapse svi ljevičari i oni koje je on takvima smatrao. Ujedno je organizirao ustaše, koji su pod njegovim rukovodstvom izvršili masovne pokolje Srba u okolini Sarajeva. U tim pokoljima i sam je sudjelovao s puškom u ruci. Često je župnik Bralo cijele grupe Srba provodio u logore. Za takav svoj rad odlikovan je od vlasti NDH. Ipak i za njega A. Baković međutim, kaže da kao vojni duhovnik nije sudjelovao u borbi, već da se isključivo bio posvetio duhovno političkom odgoju hrvatske vojske. Unatoč tome nakon rata Božidar Bralo je bio osuđen na smrt vješanjem, a kazna je izvršena 16. srpnja 1945. g. u Sarajevu. O njegovom zločinačkom radu nisu svjedočili samo Srbi, već i Hrvati, pa čak i ustaše. Tako je ustaški poručnik Zlatan Mesić izjavio da je župnik Bralo oštro zahtijevao uništenje Srba i partizana, pa čak i njihovih obitelji.

Već spomenuti župnik fra Petar Berković iz Drniša, kao ustaški funkcionar, zajedno s tabornikom Jurom Marojevićem prema Srbima postupao je na isti način kao i župnik Bralo. Zatim župnik Antun Đurić, 33 godine života iz Nove Kapele, u svome je dnevniku naveo da je 14. travnja 1941. u Zagrebu imenovan za ustaškog povjerenika kotara Dvor, pa je već 17. travnja zakleo na vjernost NDH 80 činovnika u Dvoru. Slijedećeg dana došlo je 18 ustaša, koji su uhapsili veći broj Srba. Istu noć nepoznate osobe su napale ustašku stražu kod škole, zbog čega su ustaše za odmazdu strijeljale 4 uhapšenika naravno bez ikakva suđenja. Ne zna se za sada po čijem su nalogu ustaše ova i druga zlodjela, počinili, ali svjedoci smatraju da je to uradio župnik Đurić, jer je jedini on to mogao zapovjediti kao ustaški povjerenik. Iskazi svjedoka su objavljeni u „Dokumentima o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera“. O djelovanju župnika Đurića postoje brojni dokazi, ali autor ih samo negira bez protudokaza. Tako, u presudi Vojnog suda komande grada Zagreba

br. 450/45 stoji: - kriv je što se nakon okupacije stavio u službu okupatora i u Divuši osnovao miliciju koja je na njegov poticaj prešla u ustaše; - što je u Divuši osnovao ustaški tabor i za tabornika postavio čovjeka svog povjerenja, dok se on bavio agitacijom, te je na njegov nagovor u ustaše prešla grupa članova HSS iz Divuša i okolnih sela; - što je rukovodio ustaškim taborima, te što je bijegom iz Hrvatske nastojao nastaviti protunarodnim radom. Pogubljen je 1945. godine.

Župnik Mato Moguš, 34 godine star, bio je upravitelj župe u Podlapcu, Udbini i Boričevcu. U travnju 1941., kao član ustaške organizacije, sudjelovao je u razoružavanju jugoslavenske kraljevske vojske u Udbini. Ovdje je organizirao ustašku miliciju i bio ustaški povjerenik za kotar Udbinu. Po njegovom nalogu hapšeni su i ubijeni mnogi Srbi, pa je na suđenju nakon rata i sam potvrđujući priznao. Osobito je bio poznat po širenju mržnje između Hrvata i Srba. Tako je na samoj svetoj misi 13.6.1941. rekao da su do sada za katoličku vjeru radili molitvama i krstom, a sada je došlo vrijeme da rade puškom i revolverom. Kazao je prisutnim vjernicima da će iseliti i istrijebiti srpski narod u Hrvatskoj i da će biti sretan kada bude mogao dijeliti srpsku zemlju Hrvatima. Sud za područje Like u Gospiću osudio ga je 14.10.1945. g. na smrt strijeljanjem. Ante Baković međutim, smatra da je župnik Moguš častan čovjek kome je jedina krivica što je radosno dočekao uspostavu NDH te samo to što je o Poglavniku na njegov imendan pohvalno govorio. Po uspostavi NDH povezao se s općinskim vlastima u Udbini kako bi svima pomogao. No, u presudi stoji da je kriv što je kao ustaški povjerenik za kotar Udbinu dolaskom ustaša na vlast organizirao ustašku miliciju s kojom je razoružavao jugoslavensku vojsku; - što je ustašama izdavao naređenja za hapšenje srpskog naroda, koji je redovno nakon hapšenja bio ubijen; - što je pljačkao imovinu srpskog naroda koji je ubijen od strane ustaških razbojnika; - što je održavao javno i masovno sastanke pozivajući hrvatski narod da masovno pristupa ustaškom pokretu i da povede borbu za istrebljenje Srba u Hrvatskoj, pa je zbog toga osuđen na kaznu smrti strijeljanja. Međutim, rad župnika Moguša u vrijeme NDH na progonu Srba, Ante Baković opravdava i tvrdi da mu je sud predbacio da je bio odgovoran za pokolj Srba u Udbini, a da su u stvari u tom kotaru stradali - Hrvati. No, povijest kotara Udbina i rad župnika Moguša pokazatelj je o pogibeljnim posljedicama ustaške politike ne samo prema Srbima, već i prema Hrvatima. Tako, umjesto uništenja Srba, narod i srpski i hrvatski te pripadnici drugih narodnosti, ustali su protiv takve politike i takvog poretka. Na kraju su u Udbini, ali i u drugim mjestima stradali i Srbi i Hrvati.

Zanimljiva je i povjesna sudbina župnika Ivana Nikšića, starog 35 godina, u službi u Slunju. Čim je preko radija čuo da je proglašena NDH, došao je u općinsku zgradu i pred službenicima izjavio da preuzima svu vlast u općini. Odmah je organizirao razoružavanje jugoslavenske kraljevske vojske koja je trebala proći kroz Slunj, pa je ubijen jedan oficir i nekoliko vojnika. To A. Baković ne spominje, ali tvrdi da je jedina krivica župnika Nikšića bila u tome

što se kao većina Hrvata radovao osnutku NDH. No tvrdnje autora pobija Ivan Stržić, u svojoj knjizi „Žrtvoslov Slunjskog kotara“. Župnika Nikšića opisuje kao ključnu figuru u Slunju u razoružavanju jugoslavenske kraljevske vojske, te u formiranju ustaša. Iz Slunja je i Ivan Nikšić otišao za vojnog dušobrižnika u ustaške postrojbe s kojima se povlačio sve do Bleiburga, gdje je zarobljen i nakon toga za svoja zlodjela osuđen na smrtnu kaznu i strijeljan 1945. g. Svećenici Petar Svijanović i Jakob Marjanović u Grubišnom Polju pozvali su ustaše, jer prijeti opasnost od srpskog ustanka, pa su 26. travnja 1941. u Grubišno Polje došli Ivica Šarić, šef ustaške policije u Zagrebu, pa čak i Eugen Dido Kvaternik s 120 ustaša. Pohapsili su 504 Srba i odmah ih otpremili u logor „Danica“ u Koprivnici, a potom u Jadovno, gdje su poubijani. Svećenik dr. Dragutin Kamber, isusovac iz Doboja, bio je ustaški povjerenik za kotar Doboj. Po njegovom naređenju, prilikom ustanka u Doboju ubijeno je 300 radnika i seljaka, a oko 250 osoba predano prijekom sudu koji je najveći dio osudio na smrt strijeljanjem.

Župnik Marko Zovko, dekan u Stolcu, po uspostavi NDH oformio je ustašku vojnu jedinicu. Ujedno je vršio «prekrštavanje» Srba. Pokretač je brojnih progona i ubojstava koje su realizirali pripadnici službi nacističkog njemačkog i fašističkog talijanskog okupatora. Na sličan način radili su i neki drugi svećenici u Hercegovini. O tome govori i članak svećenika ustaše Eugena Beluhana, tiskan u „Hrvatskom narodu“ od 25.7.1942. godine.

Fra Franjo Udović, ustaša od 1941. godine, župnik u selu Korićani, pred ustašama je išao s puškom u ruci i sudjelovao u palenju sela Korićana i Smiljana te ubojstvu Srba. Organizirao je ustašku miliciju u Korićanima i bio joj zapovjednik. U tom svojstvu dijelio je opljačkanu srpsku stoku. Organizirao je spaljivanje sela Korićana i Smiljana. Odgovoran je za ubojstvo 11 Srba – seljaka iz ovih sela.

Osim ovih navedenih bilo je i drugih svećenika koji su na sličan način organizirali ustašku miliciju i vršili hapšenja, progone i ubojstva Srba. O njihovom djelovanju izjave su dali brojni svjedoci, čiji su iskazi objavljeni u knjizi „Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera“ koja je tiskana još 1946. godine u Zagrebu. Knjigu su i pojedini visoki crkveni dušobrižnici nastojali proglasiti falsifikatom i UDB-inim podmetanjem svećenstvu. Međutim, dogodila se nevjerojatna stvar - čak i visoke crkvene dužnosnike upravo je Ante Baković u svojoj opsežnoj „Martirologiji“ demantirao! Baš se iz te njegove knjige vidi da je doista visok broj svećenika praktično i zdušno, ne samo riječju, već i djelom pomagao ustaški pokret prije II. svjetskog rata, za vrijeme tog rata i po njegovom završetku. Za svoje zasluge čak ih je preko 145 odlikovano od nadležnih tijela NDH.

Pored onih koji su se doista uključili u ustaški pokret i zbog toga smrtno stradali, autor je obradio i druge svećenike i časne sestre, koji su stradali iz raznih drugih razloga. Vrlo je dobro što je i njih naveo, jer su i oni također žrtve II. svjetskog rata, i to nevine u njihovu slučaju.

Katolički svećenici stradali u vojsci i na druge načine

Među stradale u II. svjetskom ratu A. Baković je s pravom uvrstio i 32 poginula svećenika uslijed bombardiranja. Tada su poginuli i mnogi drugi, bez obzira na vjeru i svoj status i to iz razloga što su se zatekli u zgradama koje su bile mete avijacije.

Obradio je i 17 svećenika umrlih od tifusa.

Dobro je napravio i to što je u stradale ubrojio i 16 svećenika koje su ubili nacistički vojnici, 12 poginulih u jedinicama NOV i JNA, 9 koje je ubila srpska paravojska 1991.-1995., 5 je ubila Crvena armija, 4 vlasti Kraljevine Jugoslavije, 4 vlasti Enver Hodže u Albaniji, 3 muslimanska paravojska 1991/95., 2 talijanski fašisti, a za 8 nisu poznati uzroci njihove pogibije. Naveo je i 11 njih koje su ubili same ustaše. Iako komunisti i NOV nisu ni na koji način krivi za smrt ovih svećenika, uvršteni su u knjigu, kako bi se dobio dojam o ogromnom stradanju katoličkih svećenika Hrvata od strane tih komunista.

Međutim, zanimljiv je pristup A. Bakovića sudbini jednoga od tih nesretnika. Doduše, on više nije bio svećenik. Taj bivši franjevac Eugen Grujić, star 36 godina, iz Bosne Srebrene, po prijekom sudu NDH osuđen je 3. rujna 1941. u Zagrebu na kaznu smrti strijeljanjem. Kazna je isti dan izvršena. Razlog za ovakvu presudu leži u činjenici da je s još nekoliko ustaša ubio pravoslavnog svećenika Miladina Minića, a obitelj opljačkao. No, dokaze suda NDH A. Baković također ne priznaje, kao i iskaze svjedoka, te tvrdi da je Grujiću djelo podmetnuto. No, protudokaze ne iznosi.

NOV i KPH, odnosno KPJ nisu odgovorni za smrt svećenika ubijenih u drugim državama ili od drugih vojski, kao ni za smrt 37 svećenika i časnih sestara za koje A. Baković tvrdi da su ih ubili četnici u II. svjetskom ratu. Prema podacima iz «Martirologije» proizlazi da je broj bogoslova ubijenih po četnicima znatno veći. Autor je trebao iznijeti točne brojke ubijenih rukom četnika, ali bi time umanjio broj „komunističkih“ žrtava. No, on to nije uradio. Prema A. Bakoviću NOV, KPH i KPJ bila bi odgovorna za smrt 503 duhovnika, a vrlo je zanimljivo da ne navodi i 504 – toga, koji je zaista ubijen od pripadnika NOP-a – kao četnik. Zašto ga čak ni ne spominje? O tome u slijedećem, poglavlju.

Kao što smo već istakli, znatna je uloga pojedinih svećenika u stvaranju ustaških organizacija do II. svjetskog rata, te njihova uloga u formiranju ustaša i u progonu Srba. Mora se znati da ih se podosta neposredno uključilo i u ustaški upravni aparat te u ustaško-domobransku vojsku. Svaki od njih je na taj način sam odredio svoju sudbinu u tom ratu. Ratujuće strane su jednako rigorozno kažnjavale pomaganje suprotnoj strani, što znači da ni NOV u tom pogledu nije bila iznimka.

V. Smrt katoličkog svećenika kao četnika

Autor zaista opsežnog dijela o Martirologiji, svećenik A. Baković, osnovni motiv ima u svojoj tvrdnji: svi su svećenici ubijeni bez razloga, jer su bili Hrvati i jer su bili za hrvatsku državu. Glavni su im bili protivnici Srbi i komunisti, tj. zapravo članovi KPH i KPJ, koji su te svećenike pobili u II. svjetskom ratu i u poraću.

Preskače međutim, da ta «hrvatska država» nije bila država Hrvata, već država ustaša, te da tu – NDH, i to samo na dijelu Hrvatske te Bosne i Hercegovine nisu ni formirali te ustaše, već su ju dali proglasiti okupatori te iste Hrvatske, nacistička Njemačka i fašistička Italija.

A okupatori su istodobno podržavali i druge svoje kvislinge pa tako i srpske – četnike (Mihailovićeve), Ljotićevce, Nedićevce i druge, pa i na teritoriju upravo te «Hrvatske države», tj. NDH, a među njima je – barem što autor ovoga članka zasad zna bio i jedan katolički svećenik – četnik. I toga katoličkog svećenika zaista su ubili pripadnici NOVH. Ali njega, tj. katoličkog župnika ubijenog kao četnika, Ante Baković u svojoj zaista opsežnoj knjizi uopće ne spominje. A to bi bila 504. žrtva «komunista». Evo o čemu se radi. Na otoku Krku su još prije II. svjetskog rata bile organizirane velikosrpske političke skupine u koje su bili uključeni Hrvati tog otoka uglavnom državni službenici, jer Srba na otoku do 1920. godine gotovo i nije bilo. Kako političke stranke s kopna nisu imale većeg utjecaja, četnički vođa Dimitrije Ljotić je na Krku formirao jugoslavenski nacionalistički pokret «Zbor» jugonacionalista. Na čelu tog «Zbora» bio je student veterine Jerko Gršković, nećak župnika iz Vrbnika Jerka Grškovića. On je i sam bio jugoslavenski nacionalista i član te organizacije. Po talijanskoj okupaciji dijela Hrvatske, pa tako i Krka, travnja 1941. godine, komunisti toga otoka pokušali su uspostaviti suradnju s jugonacionalistima za borbu protiv okupatora, ali bez uspjeha. Članovi četničkog i ljotičevskog pokreta optužili su NOP da je usmjeren protiv interesa Srba, a oni su čekali povratak Karađorđevićeve Kraljevine Jugoslavije, pa su umjesto suradnje s NOP uspostavili usku suradnju s talijanskim fašističkim okupatorima. U jesen 1943. godine, po kapitulaciji Italije na Krk su došli i lički i drugi četnici koji su zajedno s četnicima s o. Krka otišli na o. Lošinj i zaposjeli ga, čekajući zapadne saveznike. Pošto su četnici na otoku Krku, otoku Cresu i Malom Lošinju počinili niz zlodjela, NOV ih je napala i likvidirala. Dio ih je poginuo, a dio je zarobljen i odveden u Vinodol. Tamo je ubijen i župnik Gršković, kao i neki drugi krčki četnici. To je negativno odjeknulo u vodstvu NOP-a Hrvatskoga primorja, jer se smatralo da su četnički katolički svećenik i drugi četnici – Hrvati trebali biti kažnjeni, ali ne i smrću. Stoga je zatražena stroga odgovornost komandira jedinice koja je pogubila ove četnike, ali je u međuvremenu on poginuo u borbi s nadolazećim novim, njemačkim okupatorom.

Katolički svećenik Jerko Gršković iz – nema sumnje u to: apsolutno i u cjelini hrvatskoga – Vrbnika na otoku Krku javno se opredijelio za četnike Draže Mihailovića, pa se također javno i pridružio tim zločincima koji su s kopna preko Kvarnerskih otoka nastojali prebjeći u Italiju. Uhvaćen je i ubijen te je, žrtva II. svjetskog rata i NOP-a u njemu.

Ali, zašto je autor katolički svećenik A. Baković prešutio katoličkog svećenika – četnika, kojega su zaista ubili «komunisti»? I koji je zaista njihova žrtva?

VI. Svećenici – vojni dušobrižnici

Stupanjem u kvislinške postrojbe ustaške i domobranske vojske svećenici su se jasno i otvoreno opredijelili za ciljeve ustaške politike, dakle politike nacističke Njemačke i fašističke Italije. Većina ih je i ranije bila upoznata s ustaškim načelima. Radi se o vrlo obrazovanim ljudima koji su već i stoga morali razlikovati dobro od zla, moralno od nemoralnog.

Uspostavom NDH više duhovnika – kako je već naprijed rečeno - postavljeno je čak i za ustaške povjerenike u kotarevima i gradovima. Na tim funkcijama su iskazali sve svoje kreativne sposobnosti i plodno su sudjelovali u formiranju ustaških postrojbi te u progonu Srba. Oni su bili čak i nadležni za hapšenja, progone i td. Da bi izrazili punu solidarnost s novim poretком mnogi su sami stupili u ustaško-domobransku vojsku, od kojih je njih 45 smrtno stradalo. Bili su direktni svjedoci, neki od njih i inspiratori masakra nad Srbima i drugima po selima, gradovima, zatvorima i u brojnim koncentracionim logorima. Ipak, ni jedan od njih nije napustio ustašku organizaciju, a mnogi su i dalje pružali duhovnu utjehu ustašama.

Što reći, npr., za Zvonimira Brekala, koji je imao čak i zvanje doktora, danas, doktor znanosti, ustaškog dušobrižnika u koncentracionom logoru smrti Jasenovac? Za njega A. Baković tvrdi da nije nikog ni silovao ni ubio, pa bi se samo moglo pretpostaviti da je tako. Doslovce su to masovno činili oni kojima je dr. Brekalo bio duhovna potpora. Kako je to moguće? Vidio je svakidašnju neizmjernu patnju i stradanje Srba, Židova i Roma – čak – i djece, patnje i boli njihovih majki od koje su ta djeca na silu otimana, pa i Hrvata. Pravdajući ga autor kaže: «Sasvim je prirodno da se mladi svećenik oduševio hrvatskom državom. Zar mu to treba zamjeriti? Njegova je smrt primjer žrtve svećeničkog poziva. Tijekom 1944. godine u logoru Jasenovac harao je tifus. Brekalo nije morao biti u logoru. On je slobodno mogao napustiti logor, otići u neku jedinicu, ali je ostao iako je znao da pružajući bolesnicima utjehu vjere (pitamo se kojima) i sam može oboljeti od tifusa. U logoru Jasenovac većinom su se nalazili Srbi, Židovi i Romi, dok su Hrvati pretežno bili u Staroj Gradiški. Dobio je tifus od bolesnog logoraša. Nije ubijao ni silovao, kako su to tvrdili krivotvoritelji povijesti, bivši logoraši iz Jasenovca, Viktor Novak, Antun Miletić, Mirko Peršen itd.». Ovi navodni krivotvoritelji bili su očevici «vjerskog djelovanja dr. Brekala».

Autor se za ocjenu rada dr. Brekala obratio, ni više ni manje - već ustaškom zapovjedniku logora smrti Jasenovca i osuđenom ratnom zločincu Dinku Šakiću, kojeg je osudio nadležni sud naše Republike Hrvatske. Ante Baković nije želio da za ocjenu djelovanja dr. Brekala zapita nekog od preživjelih logoraša, jer ih naziva falsifikatorima povijesti, ili pak da se pozove na brojnu literaturu o Jasenovcu. Ne znamo koliko je ubijenih i na druge načine smrtno stradalih u Jasenovcu u vrijeme dok je dr. Brekalo ovdje bio duhovni okrepitelj ustaških vojnika. Ali zna se – za sada - za preko 73.000 žrtava jasenovačkog logora.

Fra Dane Čolak, star 29 g., prema A. Bakoviću, među prvima stupa u vojsku NDH, no, ne navodi da li u ustaše ili u domobrane. Čak je pune četiri godine proveo na dužnosti vojnog dušobrižnika, iako je mogao vidjeti zlodjela koja su činili ustaše pozivajući se na katoličanstvo i hrvatstvo. Zašto nije protestirao? Zašto nije napustio tu zločinačku vojsku, već je u njoj ostao do njenog kraja?

A i Zvonko Lipovac, ustaški dušobrižnik, 31 god. života, jedan je od svećenika u istome ustaškom logoru smrti Jasenovac. Zajedno je s drugim ustašama sudjelovao u pokolju Srba. O tome svjedoči izjava Vukobratović Jove, koji je izbjegao pokolj u selu Drakuliću, kotar Banja Luka. Vukobratovića je međutim, spasio Hrvat Marko Lipovac iz sela Budžak, kod kojeg je Vukobratović na dan pokolja otišao po sijeno. Par dana nakon pokolja Lipovac se uputio gvardijanu obližnjeg samostana, da ga upita što učiniti za ljude koji su izbjegli pokolj. Gvardijan mu je odgovorio: „Naš Poglavnik radi sve s Božjom dozvolom i sve što je napravljeno, ono je crkva blagoslovila i nikom se neće upisati u grijeh.».

Na identičan način branio se i jedan od nekoliko glavnih ustaša Andrija Artuković, čak i ministar unutarnjih poslova NDH, na suđenju pred Okružnim sudom u Zagrebu 1985. godine, nakon što su ga izručile SAD. Kazao je da je on sve radio u suglasju sa Katoličkom crkvom i svojim uvjerenjem. Dakako, radio je po svojem uvjerenju, ali nikako ne u skladu s temeljima Katoličke crkve. Zatim, fra Juričev Dionizije, 28 g., kateheta i vojni dušobrižnik iz Zadra. Po osnutku dječjeg zavoda, u kojem su se pod pokroviteljstvom dr. Pavelića školovali dječaci, fra Juričev je bio kateheta. Nakon kapitulacije Kraljevine Italije rujna 1943. opredijelio se i dalje za NDH, pa je s vojskom NDH krenuo prema Splitu. Kolona ustaša je kod Dicma blizu Sinja napadnuta od NOV. U borbi poginuo je i fra Juričev. Za iskazanu hrabrost u borbi odlikovan je od vlasti NDH. Dakle, Juričev je zaista žrtva, ali ne NOV, već II. svjetskog rata i njegovog učešća na strani kvislinga.

Koliko je značenje ustaški poredak pridavao sudjelovanju svećenika u svojim redovima, svjedoči dodjela odličja onim dušobrižnicima koji su čak i s oružjem u rukama sudjelovali u borbi protiv NOV. O tome postoje brojni dokumenti čak i nadležnih tijela NDH. Tako „Vjesnik“ Ministarstva oružanih snaga NDH, br. 53 od 30.9.1941., str. 2504 donosi: - Brekalo Zvonimir, ustaški

satnik-duhovnik obrambenog sdruga Jasenovac, na prijedlog glavara stožera ustaške Vojnice odlikovan je „Redom krune kralja Zvonimira III. stupnja s hrastovim grančicama“. Taj «Vjesnik» Minors-a br. 47 od 3.11.1943., str. 708, objavio je da je Bujanović Josip, satnik-duhovnik IV. ustaškog djelatnog zdruga odlikovan „Malom srebrnom kolajnom Poglavnika Dr. Ante Pavelića“, za hrabrost. U br. 12 od 16.3.1944., str. 468, stoji da je Dragičević fra Berto, satnik-duhovnik I. domobranske dobrovoljačke bojne odlikovan „Vojničkim redom željeznog trolista IV. stupnja“, za vrlo uspješno i hrabro vođenje milicionara u pothvatima protiv odmetnika na području sela Rakitno, te u zapadnoj Hercegovini u razdoblju od 1.4.1942. do 9.2.1943. g. Odlikovan je Juričev Dionizije, ustaški dušobrižnik, satnik Pavelićeve tjelesne bojne, Mijo Jagodar, satnik dušobrižnik ustaško domobranske pukovnije dr. Ante Pavelića, Metzenauer Franjo, pričuvni duhovnik II. gorskog zdruga, Zvonko Lipovac, pričuvni ustaški satnik, dušobrižnik za hrabro držanje u borbi protiv odmetnika, Vjekoslav Šimić, vojni duhovnik IV. razreda u službi u posadnom zapovjedništvu u Osijeku, Prlić Ivan, pričuvni duhovnik I. razreda, te fra Ivan Hrštić, vojni duhovnik III. razreda.»

Upravo iz ustaških službenih glasila vidi se da su i dušobrižnici sudjelovali čak i u borbama protiv NOV te da to nije izmislila propaganda NOV i OZN-e.

VII. Suradnja dijela katoličkih svećenika s ustaškom vojskom

Kada se govori o «sprezi» dijela svećenika s ustašama, pored onih koji su neposredno služili u vojnim jedinicama NDH, dio ih je podupirao ustaše služeći i kao njihovi špijuni i obavještajci. Teško je reći koliko je ljudi poginulo zbog njihovog obavještavanja o kretanju NOV i o ljudima koji su pomagali NOP. Tako, osobito je bilo zapaženo djelovanje župnika Đanić Ivana iz Orahovice, kojeg je Vojni sud II. (kasnije VI.) Slavenskog korpusa presudom od 29.6.1943. g. osudio na smrt. Prema toj presudi župnik je zlorabio svoj svećenički poziv te stupio u službu neprijateljske špijunaže. Povezao se s Dolušić Stjepanom, koga je poslala neprijateljska špijunaža iz Osijeka. Primao je od njega podatke i slao ih preko Feričanaca za Osijek. Skupljao je podatke od Keser Eugena, partizana II. odreda o raspoloženju među partizanima, te sudjelovao u stvaranju „Bijele garde“. Skupljao je podatke i o smještaju bolnica i ustanova NOV. Prokazivao je suradnike NOB-a u Orahovici. No, za A. Bakovića župnik Đanić je bio veoma popularan i poštovan svećenik. Osuđen je, - prema autoru - od divljeg suda za nešto što nije učinio. Međutim, za svoje mišljenje o župniku Đaniću A. Baković nema dokaza, osim također mišljenja nekih ljudi koji o radu Đanića - nisu ništa znali. Za razliku od autorovih pretpostavki, međutim, stoji presuda regularnog Vojnog suda u kojoj su taksativno navedeni razlozi kojima se sud rukovodio pri donošenju odluke. Treba znati da je špijunaža u ratno vrijeme uvijek bila kažnjavana smrtnom kaznom koju su izricale sve zaraćene zemlje. Vojni sud, o

kome A. Baković tako neargumentirano govori, bio je sastavljen od iskusnih ljudi i pravnika poznatih i priznatih po objektivnosti.

Zbog špijunaže osuđeni su i svećenici dr. Ivan Šimrak, star 28 g., iz Križevačke biskupije, te Lizatović Ante, župnik, iz Donjih Kuruzara. Bilo je i drugih koji su se iskazali u tom radu, pa se ne treba čuditi što su stradali u teškome nevremenu. Ni ustaške ili nacističke ili fašističke vlasti također nisu poštedjele nekog koji je uhvaćen u špijunaži.

VIII. Odnos dijela katoličkog klera prema NOVH, KPH i NOP-u

Zbog pomaganja okupatorima smrtno je stradalo više svećenika. Ratujuće strane u II. svjetskom ratu takovo su pomaganje i inače rigorozno kažnjavale, a to nije bilo zbog narodnosti, pa tako nitko nije kažnjen ni od NOV i KP samo zato što je Hrvat i katolik.

Uostalom, može li se neku osobu smatrati dobrom samo zato što je Hrvat i katolik? U koliko bi to bila istina, onda bi sve one ustaše iz Jasenovca, koji su – prema dosadašnjim procjenama - poubijali preko 73.000 ljudi trebalo smatrati dobrim. Za njih je svećenik Jure Paršić, koji je u II. svjetskom ratu obavljao dužnost župnika u mjestu Jasenovac izjavio da su svaku nedjelju dolazili u Crkvu s križem i molitvenikom. Da li je to znak dobrote ili licemjerja? Anto Baković naziva Narodnooslobodilačku vojsku raznim pogrđnim imenima, a njene sudove „nekakvim divljim sudovima“, što dakako, ne znači da su ti sudovi uvijek radili ispravno. Ali, takvo stajalište prema prijekim sudovima kvislinške NDH – nema iako su ti sudovi na tisuće ljudi osudili na smrt, i to često bez stvarno ikakvih dokaza, a te su kazne odmah izvršavane. No, Bakovićevo osobno stajalište poklapa se s mišljenjem i djelovanjem niza svećenika i u II. svjetskom ratu, koji su radili u korist okupatorskih i ustaških snaga.

Tako je vjeroučitelj Paško Bilić, star 30 g., iz Makarske, stalno odgovarao mladiće od odlaska u NOV, govoreći im o „komunizmu“ i Narodnooslobodilačkoj vojsci sve najgore. Župnik Ljubo Magaš iz Barbata na otoku Pagu, prema iskazu književnika Ante Zemljara, također s otoka Paga, bio je aktivni ustaša, kome je 1943. sudio sam narod. Ali A. Baković tvrdi da su domaći komunisti s Paga samo sumnjičili da Magaš surađuje s ustašama, jer su tu postojali ustaški logori smrti, u uvali Slano i Metajna. Uvredama se obrušio na Zemljara, koji je i sam prošao ustaške zatvore, pa čak kasnije i zloglasni Goli otok, no, ni to mu nije dovoljno da vjeruje književniku Zemljaru. Pogađa ga što je svoje svjedočenje o župniku Magašu, Zemljar objavio tek 1988., držeći da bi u to vrijeme mogao istinu prikazati na drugačiji način od one kakva je ona stvarno bila. Međutim, Ante Zemljar je i tada mislio isto, tj. negativno o Magašu. Zatim, župnik Marko Luetić, star 49 godina, bio je na službi u Kućićima kod Omiša. Javno je govorio narodu da su „komunisti“ oni isti boljševici koji su poubijali velik broj svećenika i uništili crkve u Rusiji i Španjolskoj te je na taj način odvrćao ljude od odlaska u NOB, u borbu protiv

okupatora i kvislinga. Zbog toga je, prema A. Bakoviću na Badnjak 1944. pod čudnim okolnostima - otrovan. I za smrt ovog svećenika krivi su „komunisti“, ali ničim to ne dokazuje.

Ante Baković redovno tvrdi kako su svećenici bili mučeni od NOV, OZN, UDB-e i «komunista», ali nam za te tvrdnje ne pruža relevantne dokaze. Dakako, nitko sa sigurnošću ne može tvrditi da negdje nije bilo i mučenja od ljudi koji su svoj zadatak shvatili prerevno ili pak osvetnički. No mučenje je, kao metoda ispitivanja, u NOP-u bilo strogo zabranjeno. Jer, sasvim je jasno i očito: da je KP i NOV tako postupala prema ljudima, a osobito prema svećenicima, ne bi većina Hrvata bilo uz Narodnooslobodilačku vojsku, niti bi NOP pobijedio 1945. godine. Baš suprotno od tvrdnji A. Bakovića - zbog veoma osjetljivih međuljudskih odnosa, uvijek se maksimalno vodilo računa kakav će efekt biti postignut pojedinom akcijom, bilo da se radilo o napadu na neko uporište ili, pak, o hapšenju i suđenju nekoj osobi, a posebno ako se radilo o svećeniku.

Ante Baković ističe da su borci NOV na Daksi i u Širokom Brijegu ubili više svećenika, iako oni ni za što nisu bili krivi. O djelovanju svećenika u Dubrovniku za vrijeme II. svjetskog rata postoji brojna literatura, u kojoj je razjašnjen i slučaj ubijenih svećenika. Nesporno je utvrđena njihova suradnja s okupatorom, što je rezultiralo brojnim usmrćenjima aktivista i simpatizera NOB-e. Isto tako, o Širokom Brijegu i stradalim tamošnjim fratrima veoma je mnogo pisano. Svjedoci, borci dalmatinskih hrvatskih jedinica NOV H koji su sudjelovali u oslobađanju tog mjesta od njemačkog okupatora i ustaša ne svjedoče o nevinosti ubijenih fratara, već obrnuto. U neku ruku to priznaje čak i sam Ante Baković, pišući o stradanju fra Žarka Leventića. Naime, taj je fratar star 26 g., iz samostana u Širokom Brijegu, za vrijeme napada na to mjesto, kao i drugi fratri, izlazio, pod cijenu života da navodno nose pomazanje po selima koje su ugrožavali partizani. Pred sam Božić 1944. fratri su ispovjedili sve vojnike NDH katoličke vjere. Neki su fratri služili misu na otvorenom. Na traženje vojnika NDH fratri su ih skupno razriješili grijeha. To su učinili prije kretanja vojske NDH u borbu. No, to je tema koja iziskuje daleko više prostora da bi se elaborirali svi elementi koji su doveli do stradanja fratara i njihovih učenika kako u Širokom Brijegu, tako i kasnije u bijegu prema Austriji. Ipak iz ranijih prikaza o uključenosti djela tih fratara u ustaški pokret, puno je toga rečenog iz čega se mogu izvući daljnji zaključci, u okviru kojih može se doći i do dva pitanja: zašto su redovnici, proustaški nastrojani, i pobjednici antifašistički nastrojani, postupali onako kako su postupali.

Župnik Čondrić Ivan u Sarajevu je osnovao Male križare koji su se tokom 1943. i 1944. god. okupljali u Župnom dvoru. Sakupljali su sanitetski materijal za Križare u šumi. Baković tvrdi da oni nisu sakupljali bombe i oružje, nego zavoje i ostalo. U listopadu 1945. god. na blagdan Krista kralja održao je divnu propovjed. Pri izlasku iz crkve uhapšen je i po Vojnom sudu u Sarajevu osuđen na smrt, te 1946. god. strijeljan radi suradnje s neprijateljem.

U ovom osvrtu nije moguće analizirati sve autorove nedoumice, pa čak i netočnosti, ali ćemo se ipak osvrnuti na neke, primjera radi.

Za fra Dobroslava Božića, starog 42 g., naveo je da je bio u Novom Sadu zatvoren u jednu prostoriju zajedno s još 400 osoba. Ako je netko od zatvorenika morao noću izići radi vršenja nužde, dočeka ga je špalir divljih čuvara koji su ga batinali dok je između njih prolazio. Nitko nije bio pošteđen batina. Da ni u kakvom zatvoru nije dobro, to je sigurno; da se u ratu i nakon njega sa zatvorenicima grubo postupalo i u Hrvatskoj, odnosno u Jugoslaviji, ni to nije sporno. No, da bi noću na izlazu iz zgrade stajao špalir stražara, bez sna cijele noći, samo zato da bi nekoga batinao, dok je ovaj išao na klozet, u to je teško vjerovati.

Dr. Dominik Barać, profesor u Dubrovniku, čvrsto je vjerovao u pobjedu Nijemaca i u trajnost NDH, o čemu je očito javno govorio. Osuđen je 1945. g. (navodno) zbog knjige: „Socijalna filozofija Boljševizma“. U stvari, u presudi stoji da je održavao vezu s križarima (škriparima) koji su se po završetku II. svjetskog rata u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini borili protiv nove vlasti u FNR Jugoslaviji. I to, autor negira kao i sve druge optužbe protiv svećenika, izrečene od sudova ili svjedoka, jer nisu potvrdili njegove pretpostavke. Prema A. Bakoviću u stvari je UDB-a poslije rata organizirala križare kako bi imala izliku da ubija one Hrvate koje nije smjela ubiti nakon oslobođenja! Međutim, nije naveo da su u UDB-i pretežno bili – Hrvati!

Župnik Andrija Laušin iz Lokava aktivno se suprotstavljao mladim komunistima koji su iz Lokava željeli otići u Španjolsku 1936. g. da se bore na strani ugrožene republike. Govorio im je da tamo komunisti ubijaju vjernike i svećenike, o čemu su pisale tadašnje novine. Naravno, ni župnik Laušin nije znao što se u Španjolskoj doista događalo, jer je uzimao kao istinu sve što je u crkvenoj i desničarskoj štampi pisalo. Zbog njegovog djelovanja navodno su ga ubili mladi komunisti, travnja 1937. godine. No, da A. Baković o povijesti Španjolskog građanskog rata nešto zna, tada bi znao i to da su svećenike ubijali anarhisti, a ne komunisti.

Svećenik fra Eugen Kukina, star 52. g., vikar franjevačkog samostana na Trsatu u Sušaku. Nalazio se na liječenju u sušačkoj bolnici. Prema A. Bakoviću, Kukinu je u bolnici zaklao pacijent, vjerojatno po nalogu OZN-e iz Nove Gradiške, gdje je ranije bio na službi. Za svoju pretpostavku navodi svjedoke iz Nove Gradiške koji o samoj smrti Kukine međutim, zapravo ništa ne znaju. No, prema svemu sudeći to je djelo počinio duševno bolestan čovjek. Kapelan Jakov Ladić, star 30.g., bio je na službi u Selnici u Međimurju. Uhapšen je 1949. i osuđen na 5 godina prisilnog rada. Nema podataka zašto je suđen u Međimurju, osim pretpostavke A. Bakovića da je odgovarao samo zato što je - svećenik i Hrvat. Toj pretpostavki komentar zaista nije potreban. Po pravomoćnosti presude upućen je na rad u Novi Beograd. U toku rada na glavu mu je pala kanta puna žbuke i na mjestu ga usmrtila. Prema Anti Bakoviću, to je učinjeno namjerno, ali dakako, ne daje dokaz.

Fra Armin Lovranović, star 37 g. nalazio se na liječenju u bolnici Vrapče do 1948. kada je pušten kući u Jajce. Tokom 1950. zdravstveno stanje mu se znatno pogoršalo. Dok je prolazio gradom prema kući, na njega su djeca počela bacati kamenje. Kada se sagnuo da i on djeci na isti način odgovori, naišao je vodnik JNA Šabić i ne videći dobro čovjeka suprotstavljenog djeci, ubio ga je. Župnik Josip Matijević, star 66.g. iz Brebrine, navodno je suđen zato što je služio misu s pištoljem za pojasom, kojeg nitko nije vidio. Nestao je iz zatvora pa se pretpostavlja da ga je ubila OZN-a.

Kapelan Ivanović Ivan iz Busovače, star 29 g., navodno stradao je pri povlačenju prema Bleiburgu, kako navodi jedna verzija. Prema drugoj završio je u rudniku urana u Sibiru u kojem je umro 1974. godine. Ante Baković tvrdi da je jedna grupa kršnih Hrvata zarobljena poslije II. svjetskog rata upućena na rad u Sibir, pa je vjerojatno s njima upućen i kapelan Ivanović. No, teško je povjerovati da je itko od zarobljenih kod Bleiburga i u završnim operacijama svibnja 1945. koje je zarobila ili od Britanaca preuzela Jugoslavenska armija, upućen u SSSR na rad. To su mogli biti jedino zarobljeni kod Staljingrada u okviru ustaško-domobranske legije. No i ta je pretpostavka krajnje upitna zbog poznatog čvrstog stajališta maršala Tita da građani Jugoslavije za svoja djela odgovaraju u Jugoslaviji.

Vjeroučitelj Jurić Dragutin, 42 g., iz Doboja, po presudi Vojnog suda komande grada Zagreba br. 317/45. od 9.7.1945. osuđen je na smrt, jer je u svibnju 1943. g. stupio u domobranstvo kao vojni svećenik, a zatim postao članom ustaškog pokreta u Doboju; zatim, stoga, jer je agitirao za ustaše upotrebljavajući crkvene prostorije za svoju propagandu, te održavao zborove pred crkvom u Foči, Klaricama u Kotorskom u zajednici čak s ustaškim logornikom Šulinom, pozivajući na vjernost Paveliću i okupatoru. Time je počinio krivično djelo u službi neprijatelja kao agitator – piše u osuđujućoj presudi.

IX. Katolički svećenici ubijeni u ustaškom koncentracionom logoru Jasenovac

Svećenik Kač Franjo, 35 g., bio je Slovenac. Do II. svjetskog rata bio je kapelan u Trbovlju u Mariborskoj biskupiji. Njemački ga je okupator prognao izvan Slovenije srpnja 1941., pa je djelovao u Zagrebačkoj nadbiskupiji. Ovog i još 8 drugih svećenika Slovenaca ustaše su uhapsile 1942.g. i zatočile u Jasenovcu.

Za A. Bakovića jedini relevantan svjedok opet je osuđeni ratni zločinac i ustaški zapovjednik toga logora, Dinko Šakić. Dakle, Šakić je autoru rekao da su svi slovenski svećenici bili optuženi zato što su slušali Radio-Moskvu, drugi su surađivali s partizanima, a treći za suradnju s četnicima i slušanje Radio Londona. Međutim, jedini preživjeli od 9 svećenika Slovenaca, Anton Rantaša tvrdi da nisu ni sa kim surađivali niti slušali Radio-Moskvu ni Radio-London, već su ubijeni iz čiste zlobe. Da je A. Bakovića interesirala istina, do nje je lako

mogao doći. Naime, glavni njegov svjedok Šakić na drugom je mjestu, vezano za ubojstvo svećenika Rančigaj Ivana, starog 49 g., Slovenca, te drugih slovenskih svećenika, rekao da nisu ubijeni po zapovjedi ustaških vlasti, nego ih je ubio neki ustaški časnik, koji je kao prekaljeni „komunist“ upravo po nalogu KP otišao u redove ustaša i dogurao čak do ustaškog časnika. Upravo je on po nalogu KP ubijao onoga koga je trebalo, i to samo zato da se krivica baci na „Hrvatsku državu“, tj. na NDH. Dakle, Dinko Šakić daje dvije kontradiktorne tvrdnje. Naime, najprije tvrdi da su svećenici Slovenci dospjeli u logor Jasenovac zbog suradnje s partizanima, a zatim da su ih ti isti ljudi preobučeni u ustaše ubili. Zašto je autor uzeo u obzir samo, takvu izjavu Dinka Šakića, nije teško zaključiti!

X. Drugi smrtno stradali katolički svećenici

Delija Dragutin, župnik u Voloderu, 27 godina. Navodno ga je ubila OZN-a 1.12.1945., i to rukom bivšeg ustaše Ive Hraška. No, A. Baković tvrdi da je u Voloderu poslije II. svjetskog rata poubijano sve hrvatsko stanovništvo i da ni danas u tom mjestu nema Hrvata domorodaca. Očito da autor nije bio u Voloderu niti išta o tom selu zna, inače ne bi to napisao. Naime, u Voloderu i dalje žive autohtoni Hrvati, ali i mnogi doseljeni čak iz Bosne i Hercegovine. Zatim, župnik Maretić Ferdo, star 70 g., iz Stare Gradiške djelovao je kao duhovnik i u ustaškoj Kaznionici Stara Gradiška. Za svoj rad u toj ustaškoj Kaznionici odlikovalo ga je nadležno tijelo NDH. Svibnja 1945. pokušao je bijeg prema Austriji, ali je uhvaćen i ubijen. Prema A. Bakoviću, župnik Maretić je bio protivnik bilo kakve Jugoslavije i veliki poklonik Nadbiskupa Stepinca, što mu je od NOV uzeto za grijeh. Ante Baković ujedno tvrdi da je župnik Maretić uhvaćen u blizini Zagreba i da je vezan za kola vučen dok nije umro. Bilo bi zanimljivo znati npr., koji su to bili borci NOV koji su ga zarobili i kako su mogli znati da je župnik Maretić poštovalac nadbiskupa Stepinca te da ga je vlast NDH-a odlikovala.

Župnik Mitar Papac, 55 g., iz župe Gradac Mostarsko - Duvanjske biskupije, osuđen je bio 1946. god. na 8 godina strogog zatvora. Kaznu je izdržavao u Kaznionici Zenica. Ante Baković tvrdi da je UDB-a 1950. g. pokupila sve intelektualce, među njima i svećenike i strpala u otvoreni stari vagon radi prijevoza u Kazneni dom Sremska Mitrovica. Kod Vrpolja je, prema autoru, UDB-a ostavila vagon na otvorenoj pruzi. Na taj vagon je velikom brzinom naletio drugi vlak i mnoge usmrtio, među kojima i župnika Papca. No, autor na različitim mjestima svoje knjige iznosi neprovjerene podatke, pa nije jasno: je li župnik Papac poginuo 1950., kako to A. Baković navodi u obrazloženju, ili 1951., koji je datum naveo u uvodu? Nije objasnio niti što je bilo sa stražarima koji su pratili kažnjenike te kako to da nitko od zatvorenika nije pobjegao ukoliko su ostavljeni bez nadzora. Isto tako nije jasno što je bilo s ljudima iz drugog vlaka koji je naletio na vagon sa zatvorenicima. Josip Brebrović, 24 g. zajedno s Marijanom Filković, te nadbiskupski tajnik dr.

Mijom Pišonić, poginuo je u prometnoj nesreći kod Hrvatskog Leskovca 22.6.1962. Ante Baković tvrdi da su ova tri svećenika poginula u namještenoj prometnoj nesreći. Naime, 22. lipnja 1962. godine ova dva bogoslova i svećenik Pišonić su se svojim vozilom kretali starom karlovačkom cestom u smjeru Hrvatskog Leskovca. Iako nije bilo zabrane skretanja, milicionar ih je najprije skrenuo na sporednu, a zatim ponovo na staru karlovačku cestu. Nekoliko minuta kasnije kamion mariborske registracije prešao je na suprotnu stranu ceste, udario je u auto bogoslova i električni stup, te ih gurao do jarka gdje je kamion nasjeo na osobno vozilo. U njemu su na mjestu sva tri putnika poginula. Vozač, Slovenac osuđen je na 3 godine zatvora, ali je navodno nakon uložene žalbe oslobođen. Prema Anti Bakoviću to je dokaz da je UDB-a namjestila ovu nesreću. Željela se, zapravo, obračunati s nadbiskupskim tajnikom dr. Pišonićem. Međutim, vozač kamiona potvrdio je da je osobno vozilo prešlo na njegovu stranu i tako prouzročilo tragediju, a to je vidljivo i iz dokumenata o uviđaju s ove nesreće.

XI. Još neki poginuli i ubijeni zbog suradnje s neprijateljem

Kock Alojzije, svećenik iz Austrije. Bio je sanitetski dočasnik u vojsci Reicha. Dulje je vrijeme boravio u Zavidovićima gdje se povezao s hrvatskim nacionalistima. Svakodnevno je služio misu u župnoj crkvi. Dana 8. siječnja 1942. g. umjesto drugog njemačkog vojnika otišao je na stražu, ali je od NOV zarobljen i ubijen. Dakle, taj svećenik nosi oružje i sudjeluje u borbi, a kada zbog toga pogine, kriv je - NOV. To što je svećenik bio čak okupatorski dočasnik u službi nacista, za A. Bakovića ništa ne znači.

Knežević Marijan, župnik iz sela Bogomolje, Hvar, uhapšen je 24. listopada 1943. g., a 25. studenog strijeljan, jer je svim srcem radio na uspostavi poretka NDH.

Ante Baković piše da su u Dalmaciji svi napadali Hrvate tokom II. svjetskog rata, kako Talijani, tako i Nijemci i četnici i komunisti. Međutim, ne spominje da je preko 100.000 Hrvata iz Dalmacije bilo u NOB, a što se ne bi desilo da su se komunisti ponašali kao okupatori, te njihovi kvislinzi, četnici i ustaše.

Fra Ante Benutić, župnik u Igranama, star 47 g. O njemu fra Petar Berina napisao je u knjizi „Franjevci provincije Presvetog otkupljenja žrtve rata 1941-1948. g.“ da ga je ubio Ante Lozina po nalogu KP. Navodno je Lozini zapriječeno da će biti ubijen on i njegov otac ukoliko ne ubije fra Benutića, što je on i učinio, iako je u to vrijeme u Igranama bila njemačka i ustaška vojska. Postavlja se pitanje: da li to nisu učinili njihovi pripadnici?

Miroslav Bulešić, 27. g., podravnatelj sjemeništa u Pazinu. Ubijen je 24.8.1947. g. Autor je napisao da su komunisti provalili u župni dvor i zaklali ga. Sve su to učinili jer je župnik okupljao vjernike, a to je smetalo komunistima. Župnik Bulešić je, prema autoru, tokom rata svima pomagao pa i partizanima. No, i pored toga ni njega, a ni druge svećenike u Istri komunisti

nisu trpjeli. No, tu svoju tvrdnju nije ni sa čim potkrijepio. Međutim, svećenik dr. Božo Milanović u knjizi "Hrvatski narodni preporod", navodi da je suradnja svećenika Istre i Narodnooslobodilačke vlasti tokom rata i nakon njega bila veoma dobra. Valja istaći izuzetnu pomoć svećenika Istre i u poslijeratnim pregovorima oko granica. Tom prilikom su baš svećenici Istre pokazali pravo domoljublje. Sam prikaz načina i razloga ubojstva župnika Bulešića apsolutno su netočni. Provedena istraga je dokazala čisti svjetovni, a ne vjerski razlog. Dr. Dragutin Čelik, star 64 g., u II. svjetskom ratu bio je župnik u Sarajevu, gdje je pokazao veliku revnost, ali se ne navodi u čemu. On je 1945. osuđen na 3 godine zatvora, ali je ubrzo amnestiran. Po izdržavanju kazne vratio se u svoju župu. Od 1951. bio je banjalučki biskup, a umro je u bolnici u Zagrebu 11.8.1958. Ante Baković tvrdi da je umro od posljedica batina dobivenih u zatvoru, iako navodi da mu taj dio života dr. Čelika nije bio poznat. U stvari dr. Čelik je umro od raka prostate. No, autor zaključuje da je rak posljedica udaraca koje je zadobio kada je bio otpraćen na vlak i protjeran iz Bosne. Nije jasno kako je dr. Čelik mogao dobiti rak prostate ako je bio nekoliko puta udaren po tijelu. Zaključak A. Bakovića uobičajen je – Crkva je bila izvan zakona pa su svećenike ubijale vlasti.

Dr. Alojzije Stepinac, 62 g., nadbiskup i metropolita zagrebački, Autor ne navodi da je dr. Stepinac bio srpski dobrovoljac i poručnik srpske vojske u I. svjetskom ratu, te aktivni vojnik u stvaranju velikosrpske i jugoslavenske Karađorđevićeve Kraljevine Jugoslavije, te da se u nju sasvim razočarao. Isto tako, o radu dr. Stepinca od uspostave NDH pa do 1945. nema ni jedne riječi u knjizi Ante Bakovića. Ističe samo da je Stepinac spašavao sve i svakoga, ali da se radovao novoj Hrvatskoj državi, tj. NDH. U svojim propovijedima osudio je fašizam, nacizam i rušenje sinagoge u Zagrebu. Ipak, 1945.g. uhapšen je i osuđen na 16 godina zatvora. Iako je službeno dokazano da dr. Stepinac nije trovan i otrovan, autor i dalje tvrdi da je Stepinac trovan radioaktivnim džepnim satom kojeg je dobio od američkog komunista Židova Sultzbergera. Taj radioaktivni sat otrovao je Stepinčevu krv. Međutim, novinar Sultzberger, čovjek svjetskog ugleda, nije bio komunist, niti član niti jedne KPJ. Konačno i laboratorijska ispitivanja izvršena nakon 1990.g. opovrgla su bilo kakvo trovanje Stepinca.

Literatura na koju se Ante Baković poziva identična je onoj koju su tiskali propagatori NDH. Autor ne govori o nadbiskupovoj suradnji s ustašama. Nadbiskup nije osudio rasne zakone iz 1941. godine, ustaške zločine nad Židovima, Srbima, Romima i njihove progone. Nije naveo da se «prekrštavanje nije moglo provoditi mimo njegovog znanja, niti je naveo zahvale i mise za Poglavnika koje je držao upravo Stepinac. Tek kada je Vatikan, pod utjecajem ratnih prilika počeo mijenjati svoju politiku nadbiskup je zločine ustaša nazvao nesrećom i mrljom za hrvatski narod, a da li su to bile samo nesreće i mrlje ili je bilo što drugo. Na, osudu ustaša ga je bez sumnje potakla i vijest o smrti rođenog brata kojeg su ubile ustaše. Dakako, drugo je i pitanje, na koje nitko

nije dao točan odgovor, iako je o nesretnoj sudbini nadbiskupa Stepinca napisano čak i velik broj knjiga – zašto je nadbiskup Stepinac javno podržao i «komunističku» Hrvatsku, a time i «komunističku» Jugoslaviju, čiji je dio bila ta Hrvatska, pa čak i javno stojeći 1945. god. na tribini, na Jelačićevom trgu u Zagrebu, uz bok osoba te «komunističke» elite - Vladimira Nazora, dr. Vladimira Bakarića i drugih. Druga je stvar odluka tadašnje aktualne politike. Smatramo da nadbiskupa dr. Stepinca nije trebalo ni proganjati ni suditi. Za biskupa dr. Josipa Carevića, starog 62 g., Ante Baković navodi da su ga partizani mučili i ubili pod kraj travnja ili svibnja 1945. g. Prema autoru dr. Carević je 1940. g. kao biskup služio misu zahvalnicu zato što je Dubrovnik ušao u sastav Banovine Hrvatske, te da je zbog toga umirovljen od iste Sv. Stolice. U II. svjetskom ratu stavio se na raspolaganje nadbiskupu Stepincu i povremeno služio misu u selu Vižovlje, kotar Klanjec. Ujedno je pomagao partizanima, jer ih je smatrao borcima protiv nacista i fašista, ali isto tako, protivio se ubijanju ljudi od strane NOV. Uhapšen je kako rekosmo, travnja ili svibnja 1945. g. i mučen, a zatim ubijen. Ubice su, nakon egzekucije rekle, „s nama je“, što je značilo da je mrtav. Dokaz je za autora dakako, članak u «Hrvatskoj reviji» 5/1955 g., str. 383, čiji je autor svećenik Krunoslav Draganović, iskaz F.Č. Trst 158/53 i drugih navoda, ali iz Dubrovnika, kao i Glasa Koncila od 26.1.1997. Dakle, stvarnih dokaza nema. Izjava, „s nama je“, isključivo je korištena od ustaša, a nikada i nigdje od boraca NOV. Međutim, navodi A. Bakovića o smrti dr. Carevića upućuju upravo na sasvim drugi zaključak, a taj je da su u vrijeme, koje on navodi kao vrijeme smrti na području Zagorja gotovo sva mjesta bili zaposjeli ustaše i nacisti. Iako stidljivo, Ante Baković ipak ističe da je dr. Carević pomagao NOV i zato ga ti ljudi nikada ne bi ubili.

Župnik Vlatko Lakoseljac, 25 g., rođen u Premanturi (Istra). U bolnicu u Puli primljen je zbog upale pluća, ali je 19.9.1949. g. umro. Autor tvrdi da je župnik u stvari otrovan od strane jedne medicinske sestre koja je taj zadatak dobila od UDB-e. Međutim, za trovanje župnika, njegova sestra Marija okrivila je medicinsku sestru, a prečasní Ivan Bartolić pak liječnicu. Svećenik Bartolić kaže da je župnik Lakoseljac bolovao od upale podrebrice. No, za njega nema službenih bolničkih dokumenata. Sve se svodi samo na utiske župnikove sestre Marije i župnika Bartolića. Ali ostaje nejasno: zašto bi UDB-a naredila trovanje, kad nema primjera da je tako nešto igdje i ikada naredila, i to u Istri gdje su hrvatski svećenici listom bili u NOP-u ili aktivno surađivali?

XII. Katolički svećenici smrtno stradali u NOV i JNA

Ante Baković dalje tvrdi da je čak 12 bogoslova ubijeno u JA koncem rata ili kasnije na odsluženju vojnog roka i to namjerno, uglavnom, od strane komesara, dakle, rukovoditelja članova KPJ.

Bogoslov Oton Kupek, star 22 g., mobiliziran je bio u JA, a poginuo u svibnju 1945. u Divači kod Trsta. Ante Baković tvrdi da su komesari slali

upravo bogoslove u minska polja da poginu ili bi ih oni ubijali. Za pogibiju bogoslova Kupeka okrivljuje Kontraobavještajnu službu JNA (KOS), naravno, bez dokaza. I Memunić Nikša, bogoslov, 23 g., bio je mobiliziran u NOV. Sudjelovao je u borbama za Knin. U borbi je 1944. g. poginuo jedan partizan, pa je Nikša upućen da ga izvuče, no i sam je naišao na minu pa je teško ranjen. Prebačen je u bolnicu u Šibeniku, gdje je i umro, jer da je komesar zabranio da ga liječe. U drugoj verziji A. Bakovića, na Nikšu je jedna partizanka bacila bombu, jer se nije htio oženiti njome. Ni za jednu od ovih verzija Ante Baković ne navodi dokaze. Zatim, bogoslov Matildo Trojanović, 23 g., mobiliziran 1944 u II. dalmatinsku brigadu. Poginuo je u borbi na Širokom Brijegu 23.1.1945. g., odnosno - navodno je samo nestao. Autor tvrdi kako su se prethodne noći partizanski oficiri izopijali pa ih je njemačka vojska doslovce uhvatila na spavanju. Mnogi su poginuli, a među njima i bogoslov Matildo Trojanović. Nažalost, za takve propuste ne znamo, ali bi bilo čudno da bi se oficiri NOV opijali, što je bilo strogo zabranjeno i kažnjivo. Čak, da su se oficiri zaista i napili, u ratu se svaka vojna jedinica osigurava stražom, kako ne bi bila iznenađena, pa su to redovno činili i u NOV.

Bogoslov fra Rudolf Vučić, 24 g., u JA je mobiliziran 3. travnja 1945., u 26. dalmatinsku diviziju. Poginuo je svibnja-lipnja 1945. u okolici Trsta. Prema Anti Bakoviću, ubio ga je komesar jer nije prihvaćao njegovo mišljenje o Bogu, Crkvi i Hrvatskoj. Autor ni za to ne daje dokaz.

XIII. Stradale časne sestre zbog suradnje s okupatorskom vojskom

Časna sestra Žarka Ivasić, 38 g. osuđena je na kaznu smrti strijeljanjem od Okružnog suda u Gospiću, a kazna je izvršena 16.5.1946. Razlozi za ovako strašnu kaznu leže u činjenici što su ustaše 1943. po ulasku u Otočac poubijali sve nepokretne ranjene borce NOV, a časna sestra Žarka im je pokazivala tko su borci NOV među ranjenicima. Iz Otočca je zajedno sa ustašama otišla u Zagreb. Časnu sestru autor «Martirologije» međutim, smatra mučenicom za vjeru.

Časnu sestru Gaudenciju Špajt, 34 g., osudio je Vojni sud u Zagrebu 29.6.1945. g. na smrt strijeljanjem zato što je nakon oslobođenja Zagreba, svibnja 1945. g., u svojstvu časne sestre pomoćnice dječjeg doma na Antunovcu u Zagrebu stupila u vezu s razbijenim ustaškim skupinama, oglašenim narodnim neprijateljima i pomogla im da se sakriju od narodnih vlasti te da izbjegnu odgovornost pred narodnim sudom; davala im je hranu, novac, odijelo i pružajući utočište u dječjem domu Antunovac. Ante Baković tvrdi da je časna sestra Gaudencija strijeljana i bačena u jamu zvanu „Jazovka“, ali da je još uvijek zabranjeno istraživanje u toj jami. No, to nije točno, jer jamu je još polovinom 90-ih godina istražila Komisija Sabora i našla 246 kostura. Izvještaj o tome postoji u arhivu Hrvatskog sabora. Iz podataka o djelovanju ustaša i NOV H na terenu Žumberka vidi se da su ustaše u Jazovku bacile do 120 ubijenih partizana i civila Žumberka, a NOV oko 126 ubijenih ustaša.

XIV. Sjemeništarci poginuli kao vojnici NDH

U «Martirologij» uključeni su i sjemeništarci koji su stupili u vojsku NDH i u borbama ili nakon zarobljavanja smrtno stradali. Tako, je i Anton Brandalin, star 17 god., stupio u vojsku NDH. Naime, zbog ratnih prilika prestalo je s radom sjemenište. Čuo je da partizani ubijaju svećenike i pale crkve pa se pridružio hrvatskoj vojsci, te je poginuo u borbama kod Doboja 1945. godine. Franjo Jakopović, star 18 g., sjemeništarac iz Zagreba, ujesen 1944. pristupio je hrvatskoj vojsci, tj. vojsci NDH, iz istih razloga kao i Brandalin. Radio je u nekoj sanitetskoj jedinici ili na obnovi pruge, kako pretpostavlja Ante Baković. Zarobljen je kod Bleiburga i – navodno - ubijen na Križnom putu kod Iloka. Franjo Malić, star 21 g. sjemeništarac iz Bosne Srebrene stupio je u vojsku NDH, ali, navodno, nije sudjelovao u borbama. U travnju 1945. krenuo je prema Austriji, ali je zarobljen i kod Krapine ubijen s „mnoštvom svećenika“. Koliko je to mnoštvo brojilo - Baković ne navodi.

Antun Gavran, star 18 g., sjemeništarac iz Vrh Bosanske biskupije, mobiliziran je u vojsku NDH 1944. g. Poginuo je u borbama kod Zenice. Više sjemeništaraca koji su bježali iz NDH bili su zarobljeni kod Bleiburga, ili na putu, pa su ubijeni kod Maribora ili kasnije, na Križnome putu. Ti dečki, tek na kraju adolescencije, očito su stariji svojim djelovanjem naveli da bježe pred NOV. Dio njih je ubijen što bi potvrđivalo navode A. Bakovića da su partizani i «komunisti» nastojali poubijati kompletno svećenstvo, da nakon rata nisu bili ubijeni i mnogi koji nisu bili svećenici, iako su također bili mladi ljudi. No, ubijeni su jer su počinili zločine ili pružali pomoć neprijateljima.

Zaključak

I nakon 63 godine od završetka II. svjetskog rata, kod pojedinaca u nas još vlada zbrka u pogledu uzroka i posljedica koje je taj rat izazvao; ta se zbrka pojačala nakon 1990. godine, s povratkom dijela desničarske, neoustaške emigracije.

Kada se čitaju djela napisana od strane poraženih velikohrvatskih nacionalističkih snaga - da se ne kaže: neoustaških - proizlazila bi nevjerojatna stvar: - da su II. svjetski rat u stvari prouzročili komunisti, demokrati, liberali, a ne - njemački nacisti i talijanski fašisti. Takav zaključak nameće se čitatelju «Martirologije» Ante Bakovića.

Autor, u jednom momentu, čak to i tvrdi kad govori o ustanku naroda u Hrvatskoj i drugim dijelovima bivše Jugoslavije da nikakvih zločina i žrtava ne bi bilo da se Srbi i komunisti nisu dohvatili oružja, kako bi srušili NDH. Na strani 29 «Martirologije» doslovno je pak napisao: «Važno je napomenuti da su hrvatski komunisti započeli rat, a to je najveće zlo koje se može dogoditi jednom narodu. Domaći komunisti započeli su ga po zapovjedi iz Moskve.» Ali, nigdje ne kaže da je nacistički Berlin – direktno – uspostavio tu NDH, a da je fašistički

Rim, tek nakon toga, u Zagreb dr. Pavelića doveo iz Italije i da su ustaše odmah zaredali pokoljima.

Zaboravio je i da je svaka pomoć okupatoru u cijelome svijetu izdaja, a pomoć agresoru produžetak rata i povećavanje žrtava. Jer rat su započele nacifašističke sile Njemačka i Italija te Japan, a te su činjenice vrlo dobro poznate, ali ih autor jednostavno zanemaruje.

U II. svjetskom ratu poginulo je – prema do sada poznatim podacima - gotovo 60 milijuna ljudi svih nacionalnosti, vjerskih i političkih opredjeljenja. U tom ratu, prema jednoj analizi Hrvata, ing. Vladimira Žerjavića, ukupno je na svim stranama, na okupatorskoj, savezničkoj i NDH-skoj strani, poginulo 192.000 Hrvata. Međutim, u Hrvatskoj su se godinama spominjale samo žrtve boraca NOR-a, a na suprotnoj strani, u nacionalističkoj emigraciji (ustaše, četnici i dr.) samo njihovih sudionika u ratu. To se, donekle, nastavilo i u Republici Hrvatskoj. Jedno od tih krajnje jednostranih djela jeste i «Martirologija» Ante Bakovića.

Mora se reći da je A. Baković zaista pokazao zavidnu upornost u prikupljanju imena stradalih katoličkih svećenika i drugih. No, nije se držao arhivskih dokumenata i vjerodostojnih podataka, dakle, konkretnih činjenica, te je pretjerao u pogledu zaključaka razloga pogibije ili stradanja pojedinaca navedenih u knjizi, dakle, relevantnih činjenica. Još je više pretjerao uključivanjem u žrtve i onih svećenika koji to nisu bili. Uvećavanjem broja stradalih svećenika jasno je nastojao optužiti NOV i članove KPH, kao i KPJ u cjelini, kao antikatoličke i antihrvatske iako to nisu bili. Zašto je to učinio? Zašto hoće da je Katolička crkva u Hrvatskoj bila predstavnicom njemačkih nacista i talijanskih fašista, dakle okupatora, kad to nije bila?

Naprotiv, nevjerojatno je da se usudio pošteno pokazati začudnu vezu vrlo velikog broja svećenika sa ustašama. Na slikovit način opisao je ulogu pojedinih svećenika u stvaranju ustaških organizacija još i prije II. svjetskog rata. Ali, svojski se trudio da ulogu svećenika umani u razoružavanju kraljevske jugoslavenske vojske, kao i u uspostavi novog njemačko-nacističkog okupatora, ustaškog poretka. Negirao je sudjelovanje djela svećenika u stvaranju ustaških postrojbi i pokretanju širokih akcija direktnog istrebljenja Srba, Židova i Roma, te Hrvata komunista, demokrata i liberala. Ni u jednoj drugoj europskoj zemlji (osim Španjolske, koja je bila u građanskom ratu 1935-1939.) katolički svećenici nisu u tolikom broju bili u vlasti, vojsci, propagandnom aparatu, kao u NDH. Za razliku od njih, katoličko svećenstvo u Poljskoj, a kod nas u Istri i na Kvarnerskim otocima, gotovo kompletno je pružalo otpor okupatoru zajedno s narodom. To je učinio u Poljskoj čak i kasniji papa Ivan Pavao II! Među njima je bio i kasniji nadbiskup metropolit riječki monsijor Josip Pavišić, pa mgrs. Svetozar Rittig, mgrs. dr. Božo Milanović itd.

Valja naglasiti upravo tu razliku između svećenika Istre, Primorja i nekih drugih hrvatskih obalnih krajeva, od dijela onih u drugim dijelovima Hrvatske te Bosne i Hercegovine. Ta razlika potiče u različitom poimanju vjere i svog

položaja u društvu. Tako, gotovo se većina svećenika toga dijela Hrvatske i nekih drugih dijelova Dalmacije borila za narodne interese, vodeći se idejama legendarnog biskupa Jurja Dobrile.

U ratu zaista su počinjena mnoga zlodjela od strane svih okupatora i kvislinga, pretežno nad Srbima, Romima, Židovima, ali i na Hrvatima i drugima, nerijetko i po suglasnosti i uz učešće nekih svećenika. To je žalosna činjenica koja se vidi iz podataka o pojedincima navedenim u upravo Bakovićevoj Martirologiji. Iz niže navedenih primjera u ovome članku proizlazi da autor to nije učinio svjesno! On je to učinio stoga što nije pročitao svoj rukopis u cjelini, neposredno prije davanja u tisak. Očito da ga ni nitko drugi nije pročitao u rukopisu. Tako su moguće mnogobrojne kontradikcije.

Vjerski fanatizam, političko, religijsko ili sakralno ludilo hrani se time što postoje vjernici (a i drugi) koji za nasilje, osvetništvo i manipulaciju ljudima, traže opravdanje u religiji, ističe nekadašnji bogoslov Drago Pilsel. Upravo pozivanjem na religiju i Ante Baković nastoji pravdati postupke svećenika koji se ni na koji način ne mogu pravdati. Umjesto da su se suprotstavljali divljaštvu, neki od njih su ga još poticali i to sasvim suprotno stavovima monsinjora Josipa Pavišića, monsinjora Svetozara Ritiga, monsinjora Ivana Žica, monsinjora Bože Milanovića. Za razliku od njih, umjesto ljubavi među ljudima, ponudili su mržnju. Žalosno je da takvih pojedinaca ima i danas i unutar Katoličke crkve, što se vidi i iz pisanja pojedinih svećenika u listu «Narod» o «Martirologiji», ali i iz javnih propovijedi.

Kroz knjigu se proteže evidentna mržnja pisca prema NOB i borcima, a osobito onima koji obaraju njegove navode, dakle, protuendehazijskom, protunarodnom djelovanju pojedinih svećenika – ustaša. Ni malo se nije suzdržao od nanošenja uvreda bivšim logorašima jasenovačkih logora zato što su pisali istinu o dr. Brekalu i dušobrižnicima ustaša u tom logoru smrti. O svećenicima, sudionicima NOB također je pisao u negativnom kontekstu. Dok su prema A. Bakoviću svećenici u NOV silom mobilizirani i tamo maltretirani pa i ubijani od komesara zato što su bili Hrvati, za njega je jedino moguće i normalno odlazak svećenika u ustašku i domobransku vojsku, dakle, u njemačko - nacističku i talijansko – fašističku okupatorsku vojsku.

Ante Baković nije napisao ni jednu riječ o ogromnoj materijalnoj koristi koju su imali oni katolički svećenici uključeni u ustašku vlast i njihove postrojbe, kao i katolička crkva.

Autor iskazuje ili svjesno ili nesvjesno potpuno nepoznavanje djelovanja NOV i njene organizacije, pa zato pripisuje komesarima, dakle, sekretarima KP u NOV takve ovlasti, koje oni nikada nisu imali. Nastojao je omalovažiti tijela Vojnih sudova i sva tijela NOV prikazujući ih najnegativnijim bojama. Pristranost Ante Bakovića više je nego očita. Njemu je hrvatska vojska, samo ustaška vojska NDH. Ali, kad treba iznijeti zaista negativan, zločinački slučaj tijela NOP-a u ubojstvu katoličkog svećenika Jerka Grškovića – on ga niti jednom riječju ne spominje. A tog svećenika zaista su ubili «komunisti»,

jedinica NOVH u kojoj su imali vodeću riječ članovi KPH. Ali, njega uopće ne spominje i to zato jer je taj svećenik Katoličke crkve, nepobitno Hrvat, i k tome još iz najplemenitijeg hrvatskog staroslavenskog glagoljaškog kraja iz Vrbnika. U nepobitnom hrvatskom naselju i nepobitnom Hrvatu otoka Krka, taj je svećenik bio – četnik i zato ga Ante Baković nigdje ne spominje, iako su ga zaista ubili «komunisti»!

Za Martirologiju napisali su par uvodnih riječi kardinal Josip Bozanić i kardinal Vinko Puljić. A prof.dr. Josip Kolarić u recenziji je napisao da je «Martirologij» pravi put za utvrđivanje broja i imena stradalih žrtava, te je uputio poziv javnosti da na temelju ove zastrašujuće statistike odgovori zbog čega za te zločine nitko nije suđen (što nije točno). Prof. bogoslovije dr. Kolarić je u Predgovoru «Martirologije» istakao da je zločin doista zločin ma tko ga i u ime čega počinio, što i mi podržavamo. Međutim, da li je baš to tako, - ako su ubijeni stvarni zločinci, i da li su oni jednake žrtve, kao i oni koji zločinci nikada nisu bili?

Zalažemo se za svestrano i objektivno, znanstveno i stručno, ispitivanje zločina ma tko ih i gdje ih počinio, jesu li to komunisti, članovi KPH, KPJ, svećenici ili netko drugi. Zločin zauvijek ostaje zločin i on se ne može pravdati ni sa širenjem vjere, ni nacionalnog ili političkog interesa, ni borbom za prevlast ovog ili onog naroda ili rase, u čije se ime najčešće zločini čine.

Zagreb, 02.02.2009.

Mr. sc. Ivan Fumić

<http://www.sabh.hr/050509.html>

Pogled na antifašizam u Hrvatskoj danas - Ivan Fumić

Hajka koja se već duže vrijeme vodi u Hrvatskoj protiv NOV, a prvenstveno njenog čelnog čovjeka Maršala Josipa Broza Tita, posljednjih mjeseci, poprima razmjere pošasti!

U napadima unisono su digli svoj glas hrvatski nacionalni ekstremisti, nazovi povjesničari, pojedini novinari koji već dugi niz godina izvlače ogromnu materijalnu korist iz svojih nakaradnih profašističkih političkih stavova, politikanti raznih boja i, dakako, pojedinci iz crkvene desnice. Za napade koriste odavno otkrivene grobnice, kao i onih u rudniku Huda jama «Barbara» kod Laškog. Iako još nije utvrđeno tko je i od čije strane ubijen, umjesto eksperata ustvrdili su da se tamo radi o Hrvatima i to po direktnoj naredbi Tita.

U svojoj morbidnosti idu tako daleko da spominju čak i žene i djecu kao nevine ratne žrtve NOV iako ni na ovom lokalitetu nije pronađen leš ni jednog djeteta, niti i jedne žene. Svaki otkriveni kostur ili grob unaprijed pripisuju NOV, pa pitamo da li su uopće i koga ubili okupatorski vojnici ustaše i četnici. Svjedoci smo i izjava mnogih u Hrvatskoj kako su i oni antifašisti. Pojedinci čak tvrde da su to i ustaše, jer nisu imali fašističku stranku. Cilj hrvatskih, srpskih i slovenskih nacionalnih ekstremista jeste obezvrijediti antifašističku borbu tvrdnjom da su u ratu svi ubijali, a antifašisti čak i više od nacista i njihovih kvislinga.

Ima i onih koji dijele antifašiste na zapadne i istočne, iako je to bio jedinstveni front sastavljen od pripadnika različitih naroda i ljudi različitih političkih uvjerenja.

Silno se trude negirati ili bar umanjiti ubijanje gotovo cijelih naroda koja su provodili nacisti, fašisti, ustaše, četnici na osnovu svoje rasne politike. Iza njih su ostala strašna zlodjela u brojnim koncentracionim logorima: Jasenovcu, Staroj Gradiški, Jadovnu, Slanom, Metajni, Gospiću, Danici, Đakovu, Požegi, Vukovaru, Gudovcu, Veljunu, Banskom Grabovcu, u Glini 2 puta, Sisku, Dotrščini i nizu drugih mjesta, čiji bi spisak bio ekstremno dug. Ta grobišta - osim povremeno rodbine i antifašista - crkvene i državne vlasti zaobilaze s izuzetkom Jasenovca. Pitamo: tko je samo u koncentracionim logorima NDH poubijao preko 240 tisuća Srba, Židova, Roma, Hrvata i drugih u čak 82 logora, kojima je NDH bila cijela premrežena?

U općoj galami pozivaju se na Deklaraciju Europskog parlamenta, o osudi zločina komunista, ali ne i komunizma, osobito ne onog jugoslavenskog tipa. I Hrvatski sabor je donio Deklaraciju o osudi komunizma, a ne komunističkih zločina, što je svojevrsni nonsens. Međutim, i Europski parlament i Hrvatski sabor nisu našli za shodno da posebnom deklaracijom osude nacističke i fašističke zločine i zločine njihovih trabanata. Sjetimo se Auschwitza, Dahaua, Treblinke i Mathausena, Majdampeka, Babi Jara i tko zna koliko još tvornica smrti u kojima je ubijeno samo Židova 6 milijuna, na milione Rusa, Poljaka i pripadnika niza drugih naroda. Što bi od svijeta bilo da su pobijedili nacisti, koje

tako zdušno pravdaju razni nacionalni ekstremisti, među kojima ni hrvatski nisu manje glasni?

Na Blajburškom polju rone se suze za poraženom NDH. Ali govornici ne spominju i zločine ustaša pri bijegu iz Hrvatske učinjene u Lepoglavi punjenjem bunara poklanim Hrvatima, zatim u Kustošiji, Vrapču i tako redom cijelim putem do Blajburga. Za njih je to zvjerstvo ustaša valjda domoljubno djelo kojim su branili, ali pitanje je - koga? I zadnje logoraše u Jasenovcu krajnje beskrupulozno su poubijali, premda su znali da je rat gotov.

No, izderali su grla oplakujući te iste koljače i njihove pomagače, ubijene nakon rata, tvrdeći da su stradali samo zato što su Hrvati i katolici, a ne zato što su bili zločinci.

Ne poričemo da je bilo i nevinih koji su stradali koncem rata, jer su se stjecajem okolnosti našli među zločincima ili su im služili kao paravan prilikom bijega iz Hrvatske.

Treba li još ikome dokazivati da bez antifašističke borbe Hrvatske ne bi uopće bilo. Ono Hrvata što bi preživjelo, zauvijek bi nosilo epitet genocidnog naroda.

Zar još treba dokazivati da bez Tita i NOV Hrvatskoj ne bi bili vraćeni matici domovini Istra, Rijeka, Zadar, Lastovo i drugi po dr. Anti Paveliću i ustaškom poretku predati i ostavljeni dijelovi Hrvatske fašističkoj Kraljevini Italiji.

Hrvatski nacionalisti profašističke orijentacije silom guraju Hrvatsku na stranu poraženih nacionalističkih snaga i to u vrijeme kada čitav civilizirani svijet počiva na tekovinama antifašizma.

Upravo su oni, u toku Domovinskog rata temeljito opljačkali Hrvatsku nakaradnom privatizacijom. Sve nacionalne vrijednosti su rasprodane ili poklonjene strancima, jer su za njih Hrvati očito glupi da sami upravljaju svojim dobrima. Eto to je njihova briga za vlastiti narod! U pravoj demokratskoj državi za ovu povijesnu pljačku kompletnog naroda bili bi osuđeni za veleizdaju. Oni su nas doveli do toga da smo postali zemlja korupcije, grabeži i po život opasnog boravka.

Hrvatski nacionalni ekstremisti, koji su se pljačkom hrvatskog naroda dobro materijalno osigurali žele srušiti postojeći ustavni poredak Republike Hrvatske kako bi mogli nesmetano nastaviti pljačkom.

I s ovog skupa želimo naglasiti da osuđujemo zločine počinjene nad nevinima, ma tko ih i iz kog razloga počinio. Prestanimo mrtve koristiti u politikanske svrhe i odvođenja pažnje od krize i problema.

Krajnje je vrijeme da se II. svjetskim ratom i poraćem bave stručnjaci i povjesničari, a ne politikanti u političke ili svrhe širenja mržnje.

Vrijeme je da se poštuju sve nevine žrtve II. svjetskog rata i Domovinskog rata, bilo da se radi o Hrvatima, Srbima ili bilo kom drugom narodu, kojih je na žalost bilo tako mnogo.

Da Hrvatska može graditi svoju budućnost isključivo na temeljima antifašističkih vrijednosti slobode, jednakosti i ravnopravnosti spolova, rasa, nacija, vjera i politika, na jačanju zakonitosti i odgovornosti, a ne na korupciji, strahu, mržnji i podjelama.

U Zagrebu, 25.4.2009.

<http://www.sabh.hr/250409b.html>

O klevetanju Tita - Tomislav Badovinac

Ne namjeravam govoriti o Titu kao osobi ili njegovim djelima, već o tome zašto ga, kada, kako i gdje optužuju i osuđuju.

Okrivljuju ga zato jer je bio vojskovođa i lider Komunističke partije, koja je uspješno vodila antifašističku NOB i izvojevala pobjedu nad okupatorima i njihovim slugama – ustašama, četnicima i drugima. Mržnja prema komunizmu je kod dijela političke elite toliko naglašena da podsjeća na svojedobnu američku antikomunističku histeriju. Pojedini visokopozicionirani dužnosnici u Hrvatskoj, izricanjem nesuvislih stavova kao što su: «antifašizam da, komunizam ne» ili «antifašist može biti samo antikomunist» pokušavaju podilaziti onome što je najkonzervativnije među svjetskim moćnicima ali i ustvrditi kako Tito i partizani-članovi KPJ nisu bili antifašisti! Javljaju se i profašističke tvrdnje da je KPJ organizirala NOB kako bi osvojila vlast. Stoga i nije čudno da se lažno interpretira i „Deklaracija o osudi zločina počinjenih tijekom totalitarnoga komunističkog poretka u Hrvatskoj 1945.-1990. godine“, koju je, pozivajući se na Rezoluciju Vijeća Europe, donio Hrvatski sabor. Istina je, pak, da u njima nije osuđen komunistički poredak već samo zločini počinjeni u tom sustavu.

Ustaše i njihovi ideološki i obiteljski sljedbenici nastoje, međutim, prikriti svoje gubitništvo i sebe pretvoriti u hrvatske mučenike, žrtve komunističkih egzekutora. U tome ih podržava i potiče i onaj dio crkvene hijerarhije – klera, koji propovijeda da je vjerom i uz božju pomoć moguće svaki poraz pretvoriti u pobjedu. Tako je na osnovi nacionalističkih i antikomunističkih stavova i u pokušaju rehabilitacije određenog dijela katoličkoga klera, nastao blajburški mit o žrtvovanju hrvatskog naroda, mit o žrtvovanju kardinala Alojzija Stepinca te poslije i mit o Hrvatskom proljeću. Naša ružna epizoda - Goli otok - iskorištena je za dodatno potkrepljivanje tvrdnje kako je "komunistički sistem" bio utemeljen na represiji i da se održavao represijom. Ti su mitovi okosnica oko koje se formirao alternativni nacionalistički antikomunistički diskurs i njima se na razne načine pokušava iskrivljavati, falsificirati, te tako revidirati stvarne činjenice iz suvremene hrvatske povijesti.

Zločini su počinjeni nad zločincima, ali bilo je nažalost i nevinih stradalnika. U ono se vrijeme osveta i odmazda nisu mogle kontrolirati ni naredbama ni zabranama, jer su bile izazvane prethodno počinjenima monstroznošću ustaškima i četničkim zločinima nad nevinim žrtvama. Dobro se zna koja su to mjesta i što se u njima zbivalo. Stoga ih je trebalo učiniti mjestima upozoravanja i opomene na fašističke - ustaške i četničke - zločine i njihove žrtve. To se, međutim, osim donekle u Jasenovcu, nije dogodilo, jer se uporno želi izjednačiti žrtve i navodne stradalnike.

Oponenti pobjedničkoj antifašističkoj koaliciji i njenim tekovinama okomili su se na Tita. On im je najpogodniji objekt, jer kao njen Predsjednik simbolizira i Komunističku Partiju, kao Vrhovni komandant i NOB, a kao Predsjednik države – samoupravnu SFRJ-u. Tito bi, po zapovjednoj odgovornosti, i to na osnovi pravnih normi ustanovljenih uspostavljanjem Haškoga suda, bio odgovoran za sva događanja. Valja, međutim, istaknuti da ta pravna norma nije postojala i prema tome nije ni mogla biti primjenjivana niti za vrijeme niti poslije Drugoga svjetskog rata, a ni za vrijeme Titova života. Taj se pravni postulat nikako ne može primjenjivati unazad, pa ni onda i samo kad je u pitanju Tito i kad ga optužuju nacifašisti ustaškoga pedigrea.

Sabor je donio i Deklaraciju o antifašizmu, koju vladajuća struktura, osim Mesića, samo verbalno podržava i njome „manifestira svoju antifašističku opredijeljenost“, a njene se odredbe ne provode. Ne ponaša se, ne djeluje i ne dokazuje svoju privrženost civilizacijskim tekovinama antifašizma, pogotovu prema antifašističkim borcima i tekovinama NOB-e. Naprotiv, dopušta se registriranje ustaških udruga. Tako - Hrvatsko obredno društvo bojovnika Drugoga svjetskog rata okuplja sve hrvatske ustaše, bojovnike i domobrane, a upis je zabranjen partizanima, - Hrvatski uljudbeni pokret, bez sudskih odluka, po svojoj volji, proglašava navodne zločince i organizira linčeve, - Hrvatski obredni združeni korijeni se pravopisom zalaže za uklanjanje svakog spomena Tita, za čišćenje Ustava RH od „avnojsko-zavnohovskih neistina“, prihvaća samo istinske branitelje NDH itd. Stadioni su postali javne profašističke tribine na kojima se repriziraju ustaške pjesme (Jure i Boban, Jasenovac i Gradiška Stara) i pozdravi, rasističkim se skandiranjem i urlanjem izvikuje „Ubij Srbina!“ (u Hrvatskoj i izvan nje), odnosno javno se demonstrira prisutnost profašista i njihovu proklamiranu težnju za povratkom fašistoidne ustaške države. Iako postoje snimke tih događanja, nikoga se ne procesuiraju, pa ni onda kad je u pitanju kazneni čin poticanja ubojstva.

Očita je opća želja profašista da se izbrišu sva obilježja s Titovim imenom, kao što je zahtjev za preimenovanjem Trga maršala Tita u Zagrebu, promjenom imena škole u Kumrovcu i drugo. Zbog ovih se činjenica nužno nameće pitanje je li u demokraciji moguće biti antifašist, a istovremeno podržavati, pa i poticati, filofašiste?

Dopustite mi da parafraziram domišljata interpretatora Titovih djela na internetu. Pridružujem se njegovoj potjernici za Titom, kojom se Josipa Broza

Tita traži zbog osnovane sumnje da je počinio sljedeća krivična djela: da se pedeset godina uporno borio za mir, ravnopravnost ljudi i protiv ratova; da se najenergičnije zalagao za podizanje standarda ljudi i najoštrije osuđivao nacionalizam i šovinizam; da je podizao i predao tvornice radnicima; gradio stanove i osigurao redovne i pristojne plaće; da je svima pružio pravo na besplatno školovanje, liječenje i sigurnu mirovinu.

Na kraju, poruka je da ćemo se od napada, kleveta i falsificiranja suvremene hrvatske povijesti i uloge Tita od strane oponenta antifašizma, braniti dosljedno ustrajući na istini koja je itekako argumentirana.

(Izgovoreno na Izornoj skupštini Saveza antifašističkih boraca i antifašista RH, 25. aprila 2009., a to će biti okosnica za Kumrovec, 23. maja 2009.)

<http://www.sabh.hr/250409b.html>

**Koji je smisao plasiranja hrvatskoj javnosti
takozvano otkrivanje masovnih grobnica u Barbarinoj «Hudoj jami»
u Sloveniji, u Ključu Brdovečkom (na granici Slovenije) i u Gornjem
Hrašćanu kod Varaždina**

Kažemo «takozvano otkrivanje», ne zato da bismo umanjili pijetet prema ratnim stradalnicima (možda i civilnim žrtvama među njima) nego zato, što oni koji su sada otkrili te zastrašujuće ratne zločine obmanjuju sav pošten i svijet da su ta grobišta otkrivena baš, eto, početkom 2009. godine. Ti «otkrovitelji», ali i državne vlasti, bar jedan njihov dio, za ta su grobišta znali od 1945. godine do danas. I kad bi prihvatili njihove tvrdnje da se nisu usudili javno o tome pisati i govoriti do 1990. godine. (Premda je «START» o tome pisao i prije 1990. godine) što su čekali i što im je priječilo da ta «otkrića» obznane hrvatskoj javnosti od 1990. do 2009. godine. Pa kad bi i zato našli izgovor, ne mogu poreći da je prije nekoliko godina pred ulazom u «Hudu jamu» sagrađena kapelica za spomen na vojnike poraženih vojski poginule ili pobijene i strpane u rudarska okna tijekom svibnja 1945. godine. Kad se, dakle, za ta grobišta zna zašto do danas nije utvrđeno koliko je tu vojnika, kojim su vojskama pripadali: nacifašistima, vlasovcima, beloj gardi, ustašama, domobranima, četnicima, ljotičevcima? Ne zna se ni broj ni identitet, ne zna se koliko ih je poginulo u borbama (jer su u to vrijeme na tom području vođene žestoke borbe, kao i kod Ključa Brdovečkog i kod Donjih Rašćana), a koliko je od njih bilo zarobljeno i likvidirano. Na sličan način se prezentiraju javnosti i otkrića u Ključu Brdovečkom, gdje su «otkrili» također veliki broj likvidiranih nacističkih vojnika – folksdojčera i oficira, uz druge. Nije utvrđeno ni koje jedinice JA su taj masakr počinile, tko je zapovjedao tim jedinicama, a to se ipak moglo i još

uvijek može utvrditi. Za razmišljanje je zašto su neki tiskani i elektronski mediji tako orkestrirano kao senzaciju, prihvatili te, inače strašne i žalosne činjenice, posvetili im veliki prostor i vrijeme te na različite načine omogućili «otkroviteljima» da tko zna po koji put koriste prilike kao što je predizborno vrijeme, ekonomska kriza i da po provjerenom receptu bacaju se blatom na cjelokupnu antifašističku vojsku, na antifašističke tekovine na kojima je utemeljena Republika Hrvatska, te na preživjele antifašističke borce i sveukupnu antifašističku javnost Hrvatske. Razlog ovim «otkrićima», pored ostalog je da se odvrti pažnja hrvatske javnosti i da se zasjeni veličina pobjede Antifašističke koalicije. Naime, upravo ovih travanjkih i svibanjskih dana obilježava se jubilarna godišnjica proboja iz zloglasnog logora Jasenovac te svjetski i europski dan pobjede nad fašizmom i kvislinzima kojima ti «otkrovitelji» i danas pripadaju. Žalosno je da se, umjesto pijeteta stradalim vojnicima poraženih vojski, otkrivanja njihova broja, identiteta, «počinitelja zločina», i objektivnih okolnosti njihove pogibije, javljaju oni koji su ih četiri godine povelili i vodili u zločinački rat i na kraju ih doveli pred jamu poraza, sami su kukavički pobjegli i ostavili ih na milost i nemilost pobjednika. Danas, 65. godina nakon, oni i njihovi sljedbenici, zlorabeći njihove smrti, promoviraju mržnju, koja je stradalnike dovela do rovova i jama: Tezno, Huda jama i drugih jama i protutenkovskih rovova. Žalosno je također da takvi nalaze svoje istomišljenike i danas u medijima, podršku u dijelovima vlasti (Karlovac) i među nekim neupućenim građanima Hrvatske. Zanimljivo je, kad se govori o pogibiji nacističkih vojnika (SS divizije – Princ Eugen) sastavljene pretežno od folksdojčera koja je četiri godine harala po Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini i pružila žestoki otpor upravo kod Ključa Brdovečkog, gdje je pretrpjela poraz i velike gubitke, i da je ta ista divizija zajedno s 369. tzv. Vražjom divizijom 26. svibnja 1944. godine pobila u Dolcu Donjem (kod Omiša) 275 žena, djece i staraca i da su, dva dana kasnije, 28. i 29. ožujka u sedam sela istočnog dijela Cetinske Krajine: Krivodol, Podim, Otok, Rudi, Ljuta, Rožam i Voštane pobili 1.800 ljudi Hrvata, katolika i popalili njihove kuće. Od 27 članova samo jedne obitelji pobijeno je i 17 djece. Zašto su ih pobili? Među njima nije bilo ni komunisti ni partizana. Zato što nisu podržavali okupatore, ustašku pljačku i zločine. Da to «Zašto» bude što jasnije i ploče na grobljima pobijenih s njihovim imenima i prezimenima, 1990. godine oskrnavljene su. Razbijene su ploče, uništena imena žrtava i počinitelja. Ali ne treba ići u 1944. godinu. I 2006. godine na području grada Karlovca i Karlovačke županije, na Babinoj Gori, podignut je spomenik “400-600 mučki pobijenim učenicima Domobranske dočasničke škole u Karlovcu”. Dragan Truhli, učenik te Dočasničke škole iznenadio se viješću: “podigli nam spomenik, a mi živi”, uskliknuo je Truhli i ustvrdio: “Kategorički tvrdim da je to neistina. Svi smo mi 4. svibnja prebačeni u Zagreb, u Zastavničku školu, pa poslije u Crveni križ na Jordanovcu, odakle smo pušteni kućama”. Uz Dragana Truhlija to potvrđuju i drugi još živi đaci te škole. Već tri godine SABA Karlovačke županije traži od nadležnih vlasti, da se

taj lažni spomenik ukloni, ali uzalud. Imamo li u vidu dosadašnja iskustva, teško se nadati da ima dovoljno volje da se istraže “otkrivena” grobišta i objektivne okolnosti što se tih dana 1945. godine događalo, (kad čak i 2006. namjerno lažu službene osobe u državnoj upravi). Slično je bilo i s Bleiburgom i Teznom. Tvrđilo se da je na Bleiburškom polju pobijeno 100 tisuća vojnika NDH i civila Hrvata. Kad se stručno utvrdilo, prekopanjem terena i lokalnog groblja, da tamo nije bilo nikakvih likvidacija, ipak je ostao spomenik na Bleiburgu kao što još uvijek stoji i spomenik na Babinoj Gori. I oko Tezna, gdje su vršene likvidacije i zločini nad zarobljenicima, kad se otkrilo da nije tamo likvidirano “100 tisuća” Hrvata (domobrana i civila) nego od 15-17.000 ustaša, domobrana, ali i njemačkih nacista, čerkeza, kozaka, četnika, te muslimana, dakle, vojnika poraženih vojski, unatoč molbi SABA RH pa i stava kardinala Bozanića da je istraživanje potrebno nastaviti, izrečenog u homiliji na Bleiburškom Polju, od tih istraživanja nema ništa. Za bojati se da će i ova “otkrića” dugo čekati na istinu o njima. Ona otkrića su bila za onu priliku, a ova za ovu priliku. Za drugu priliku, za druge izbore, biti će novih “otkrića”. Jedan od ministara Vlade Republike Hrvatske reče ovih dana da ima još neotkrivenih oko 800 grobišta, što u Sloveniji, što u Hrvatskoj. Ima ih možda i više gospodine Ministre! poginulih ili ubijenih od 1941-1945. godine. Upravo zato krajnje je vrijeme da Vlada Republike Hrvatske stručne i znanstvene institucije, instituti, HAZU itd. istraže poznata i otkriju još nepoznata grobišta, jame i rovove poginulih i još uvijek s pijetetom nesahranjenih hrvatskih vojnika i civila. Drugi svjetski rat je završio u svibnju 1945. godine. Do polovice 1943. godine nacistička vojska Njemačke i Pavelićevi ustaše su ubijali civile i partizanske borce po naređenju Vrhovne komande, bez zarobljavanja. Bacali su ih u jame, bunare, rijeke i potoke, bez ikakvog obilježja. I partizanske jedinice progonjene od neprijatelja svoje su mrtve drugove i umrle ranjenike pokapale u šumama i uz rubove šuma u poljima i livadama, u nadi da će ih, u povoljnijim prilikama, prenijeti na groblja. Negdje se uspjelo, a negdje nije, jer su i svjedoci poginuli u borbama. Prema tome nisu sve ljudske kosti posute diljem Hrvatske kosti Pavelićevih ustaša ili domobrana (koje su uostalom partizanske jedinice po razoružanju puštale kućama). Mnogo je još neotkrivenih pojedinačnih i grupnih grobišta boraca za slobodu Hrvatske. Na njihovim kostima počiva antifašistička Hrvatska, na njihovim kostima zlorabe slobodu “otkrovitelji” poznatih grobišta i vrijeđaju one koji za ta grobišta nisu krivi.

Tko se mača laća od mača će i poginuti

Od prvog dana nacifašističke okupacije i ustaške vlasti na području Hrvatske, prema fašističkoj ideologiji i programu istrebljivanja rasa i nepoželjnih nacija bilo je ozakonjeno mučenje, silovanje, ubijanje i vješanje Židova, Srba, Roma i Hrvata (bez obzira na dob i spol). Skupljalo ih se kao stoku, odvodilo u logore i ubijalo. Od 1941. do 1945. bila su na tlu Hrvatske

uspostavljena 82 logora. U logoru Jadovno od lipnja do kraja srpnja ubijeno je oko 40.000 civila od kojih je preko 10.000 identificirano. Ubijeni su bacani u Šaranovu i druge jame u okolici Jadovna. Isto toliko je trajao i strašan logor Metajna na Pagu, gdje je što u moru, što u kamenjarima skončalo tisuće civila, uključujući i žene i djecu. U logoru Jasenovcu se ubijalo građane Hrvatske četiri godine i pretpostavlja se da ih je ubijeno oko 80.000, a do sada je poimenično utvrđeno više od 72.000 žrtava. Sve su te žrtve bacane u jame, u rijeke, spaljivane. I Jadovno i Metajna i drugi očekuju da se i njima posveti dužna pažnja i Vlade Republike Hrvatske i Saveza antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske i Hrvatskog Helsinškog odbora. Završio je rat 1945. godine. Pobjednici su poražene neprijatelje – one koji su se latili mača - drastično kaznili. Pobjednici nisu štedili ni zarobljenike ni civile. Japance su kaznili sa dvije atomske bombe, razorili su Drezden, oko milijun i 800 tisuća zarobljenih vojnika nacističke Njemačke skapalo je u poslijeratnim logorima. Francuzi, Poljaci i druge okupirane države Europe su bez milosti i suda pobili desetine tisuća kvislinga i suradnika okupatora i o tome nema rasprava. I hrvatski kvislinzi su doživjeli istu sudbinu, kao i svi nacifašisti koji su se latili mača i njime rubili glave nevinim građanima Hrvatske. Antifašisti Hrvatske su četiri godine ginuli da obrane Hrvatsku od fašizma i da spase što više građana Hrvatske od fašističkog genocida. One koji zaboravljaju treba podsjetiti da je na području Republike Hrvatske do sada obilježeno više od 6.000 grobišta palih za slobodu Hrvatske. Na spomenicima, spomen pločama su ispisana imena i prezimena poginulih u tijeku NOB-e. Ali, treba podsjetiti i na to da je tijekom Domovinskog rata 1991.-1995. i poslije, sve do 2000. godine, prema usmenim uputama Vojne komande već tada međunarodno priznate Republike Hrvatske, srušeno, devastirano, oskrnavljeno 2.964 spomenika i drugih spomen obilježja hrvatskim antifašistima. Time ne samo da je učinjen kulturocid, nego su ponovno ubijane (čak i bacane iz grobnica kosti) žrtve koje su dale živote za slobodu Hrvatske, kao domovine svih njenih građana. Treba se podsjetiti i na to da javni mediji i njihovi novinari, uz malo izuzetka (koji su to platili gubitkom službe) nisu to ni zabilježili. I to je neprihvatljivo. Poznato je da SABA RH, Savjet antifašista RH i sva antifašistička javnost Hrvatske odlučno osuđuje svaki zločin i svakog počinitelja zločina, bez razlike tko on bio i bez razlike na ideološku i vojničku stranu kojoj je stradalnik ili žrtva pripadao. Zato, ponovno tražimo od države da odgovorno ispunjava dužnost prema poginulim građanima, otpočne ili nastavi s otkrivanjem i istraživanjem grobišta stradalnika II. svjetskog rata, ali i da zaštiti otkrivena i obilježena mjesta, te da privede pravdi počinitelje zločina rata. Istovremeno tražimo od državnih vlasti da priječe zloupotrebe demokracije, širenje mržnje i neistinama ili poluistinama obmanjuju hrvatsku javnost, kao što to čine europske demokratske države. Nostalgicari za Pavelićevom nacističkom NDH trebali bi razmisliti što bi bilo od Hrvatske da nije bilo 1945., pet korpusa Hrvatske vojske, JA i Tita. Ovo bi bila Kraljevina Jugoslavija, a svi Hrvati bi se proglasili ustašama. Četnici Draže Mihajlovića bi

Hrvate trpali u stotine Hudih jama i rovova. Ali, njihov mentalni sklop nije sklon razmišljanju. Ovom prilikom treba podsjetiti hrvatsku javnost i medije na razmišljanje što bi bilo od Hrvatske da je pobjedio fašizam. Za Srbe bi bilo još nekoliko Jadovna i Jasenovaca. Bili bi istrijebljeni. Hrvati koji se nebi mirili s fašizmom prošli bi kao što su prošla hrvatska sela Cetinske krajine 1944. godine. Suglasni smo, bez ograda, da HHO otkriva i objavljuje javnosti o otkrivenim grobištima i jamama stradalnika fašističkih vojski u II. svjetskom ratu, kao što je to, na podstrek, učinio i nakon Oluje u Domovinskom ratu 1995. godine (a propustio da otkrije i obavijesti hrvatsku javnost o istrebljenju Srba i uništenju živoda u Medačkom đepu 1993. godine). Želimo da HHO sistematski i trajno radi na otkrivanju mjesta gdje su tijekom i na kraju rata stradali ljudi, bez razlike kojim su vojskama i idejno političkim orijentacijama pripadali. U tome bi HHO trebali pomagati pored Vlade sve vladine i nevladine udruge koje se zalažu za mir, slobodu i ravnopravnost ljudi, uključujući i udruge SABA RH. Velika je šteta što se od otkrića mjesta stradanja ljudi pravi senzacija, što se to radi prigodničarski i što se govori o stradanjima samo fašističkih vojski, kao da na antifašističkoj strani nije ni bilo stradanja. Zato podsjećamo čelnike HHO da su fašističke vojske, uključujući ustaše i četnike zbog rasnih, nacionalnih i ideoloških razlika pljačkali, silovali, mučili, ubijali, klali, spaljivali, vješali četiri godine nevine civile, hrvatske građane. Antifašisti su četiri godine ginuli da bi spasili i obranili što veći broj građana Hrvatske. Međutim, i Jugoslavenska i Hrvatska antifašistička vojska je 40 posljednjih dana učinila neoprostive zločine nad zarobljenicima fašističkih vojski, među kojima i nad hrvatskim fašističkim postrojbama. Ali, takve i znatno veće zločine su tih 40 dana činile sve antifašističke vojske (Engleske, Amerike, Francuske, Ruske itd.). U ime budućnosti Hrvatske i njezinog uključenja u Europsku uniju treba prevladati uskogrudni nacionalizam kome neki, nažalost, čak i u HHO pripadaju, jer to nisu vrijednosti koje bi bile prihvatljive Europskoj uniji koja je iznjedrila i Helsinšku konferenciju, a kojoj pripada i HHO. Ali to zasigurno nije ni način na koji treba izraziti pijetet prema svim stradalnicima i žrtvama.

Juraj Hrženjak, dipl.iur.

Zagreb, 15.4.2009.

<http://www.sabh.hr/150409.html>